

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce**

Mezinárodní humanitární a sociální práce

Iva Musilová

*Alternativní bydlení pro ženy oběti domácího násilí
v Bangladéši*

Diplomová práce

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Květoslava Princová, Ph.D.

2015

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

Podpis

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Ing. Květoslavě Princové, Ph.D. za odborné vedení, profesionální přístup, vstřícnost, trpělivost, cenné rady, připomínky a inspiraci nejen při psaní této práce, ale také v průběhu celého studia.

Dále bych ráda poděkovala panu Raihanovi, Fazlulovi, Shahedovi a všem v TSDS, že mě vřele přijali mezi sebe a umožnili mi tak prožít nezapomenutelný kus mého života.

Děkuji všem respondentkám, protože bez nich by tato práce nemohla vzniknout.

Velké díky patří Markétě Nešporové a Štěpánce Pecháčkové, že mi byly přítelkyněmi nejen během pobytu v Bangladéši, ale i po návratu.

Největší poděkování patří mojí rodině, která při mne stála ve zlém i dobrém a také mým přátelům, kteří mě povzbuzovali během psaní. Nikdy vám to nezapomenu.

Obsah

Úvod	1
1 Bangladěš a jeho kulturní kontext	3
1.1 Historie	3
1.2 Role a postavení žen ve společnosti	6
1.2.1 Ženy a náboženství	7
1.2.2 Sňatek, věno a manželství	9
1.2.3 Ženy a politika	12
2 Domácí násilí na ženách v Bangladěši	14
2.1 Definice a specifikace domácího násilí na ženách	15
2.2 Formy násilí páchaného na ženách	15
2.2.1 Útoky za použití kyseliny jako jedna z forem domácího násilí	17
2.3 Faktory ovlivňující domácí násilí	18
2.4 Následky domácího násilí	19
2.5 Možnosti pomoci a ochrany	21
2.5.1 Ministry of Women and Children Affairs (MoWCA) a Multi-Sectoral Programme on Violence against Women (MSPVAW)	23
2.5.2 Bangladesh National Woman Lawyer's Association (BNWLA)	25
2.5.3 Shalish jako alternativní možnost řešení sporů	26
3 Metodologie	28
3.1 Výzkumný cíl a výzkumné otázky	28
3.2 Metodologický postup	28
3.2.1 Výběr výzkumného vzorku	29
3.2.2 Metoda získávání dat	29
3.2.3 Fixace kvalitativních dat a metoda zpracování kvalitativních dat	32
3.3 Etické souvislosti výzkumu	32
4 Kontext výzkumu	33
4.1 Thanapara Swallows Development Society (TSDS)	34

4.1.1	Combating Domestic Violence Project (CDVP)	36
4.2	Realizace výzkumu	39
4.2.1	Alternativní bydlení v Thanapara Swallows Development Society	40
4.2.2	One Stop Crisis Centre v Rajshahi (OCC).....	41
4.3	Analýza hloubkových rozhovorů	43
4.3.1	Příčiny domácího násilí	43
4.3.2	Způsoby řešení	44
4.3.2.1	Odchod od manžela	45
4.3.2.2	Kompromis	45
4.3.2.3	Alternativní bydlení jako možnost řešení domácího násilí	46
4.3.3	Potřeby žen v rámci alternativního bydlení	48
4.3.3.1	Pobyt s dětmi a vzdělání pro děti	48
4.3.3.2	Základní životní potřeby a pobyt zdarma	48
4.3.3.3	Zdravotní péče	49
4.3.3.4	Poradenství	49
4.3.3.5	Pochopení okolí a bezpečí jako priorita	50
4.3.3.6	Zvyšování praktických dovedností jako cesta k soběstačnosti.....	51
5	Diskuze.....	53
	Závěr	60
	Anotace	62
	Přílohy	63
	Seznam literatury.....	64

Úvod

Domácí násilí je problémem v mnoha zemích, nejedná se pouze o země rozvojové. Při páchání násilných činů na ženách dochází k porušování jejich základních práv a svobod a narušení jejich důstojného života. Násilí páchané na ženách je také ukázkou nerovných vztahů ve společnosti. Život v Bangladéši je ovlivněn silně zakořeněným dominantním postavením muže ve společnosti. Muž přebírá kontrolu nad osobním, sociálním i ekonomickým životem ženy. Ta se neúčastní téměř žádného rozhodovacího procesu a je uvržena pouze do privátní sféry života. To je dáno historicko-náboženským vývojem v zemi. V posledních letech dochází k medializaci problematiky domácího násilí, která přitahuje pozornost nejen neziskových organizací, ale také státního sektoru. Žena v minulých dekádách měla téměř nulovou možnost ochrany a nápravy činů, které na ní byly spáchány. Postupným tlakem neziskových organizací na vládní složky dochází k výrazným změnám v pojetí domácího násilí, které je nyní klasifikováno jako trestný čin. Otázkou je ovšem vymahatelnost těchto činů a následné udělení trestu. Došlo také k výraznému rozšíření možností pomoci obětem domácího násilí. Za podpory dánské vlády vznikla mezisektorální spolupráce mezi bangladéšskými ministerstvy na pomoc obětem domácího násilí. Významnou roli v této problematice hrají nestátní neziskové organizace, které jsou prostřednictvím svých pracovníků v přímém kontaktu s oběti násilí. V rámci této přímé práce předávají obětem domácího násilí informace o možnostech pomoci a poskytují rodinné poradenství založené na principu tvorby kompromisu mezi mužem a ženou. Účelem je omezit výskyt a intenzitu domácího násilí v rodinách. Neziskové organizace si uvědomují svoji pozici a to, že bez spolupráce se státními složkami nemohou dosáhnout významnějších výsledků. Značnou změnou je také zvýšený počet nahlášených a registrovaných případů domácího násilí. Znamená to, že ženy se již nebojí jednat a vystoupit z privátní sféry života do sféry veřejné a to i přes nelibost mužů. Dalším faktorem, který ztěžuje možnost pomoci obětem domácího násilí, a je mu potřeba věnovat větší pozornost, je systém bydlení. Žena po svatbě odchází z rodného domova a jejím domovem se stává dům manžela nebo jeho rodičů. V případě výskytu domácího násilí je žena často nucena odejít z manželova domu. Hledá útočiště u svých rodičů nebo příbuzných, kteří nejsou schopni finančně zvládnout nastalou situaci. Žena je okolnostmi nucena vrátit se k manželovi a opět se vystavit násilí.

Jako téma diplomové práce jsem si vybrala Alternativní bydlení pro oběti domácího násilí v Bangladéši. Cílem práce je zjistit, jaké možnosti pomoci mají ženy oběti domácího násilí v Bangladéši.

Práce je empirické povahy a její součástí je kvalitativní výzkum. Práce je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část. Teoretická část se skládá ze dvou kapitol, které nastiňují kontext problematiky domácího násilí pomocí kompilační metody. V práci využívám především dostupných cizojazyčných zdrojů bangladéšských vědeckých autorů. Tito autoři publikují své články a výzkumné studie především v Bangladéšském sociologickém žurnálu¹. České zdroje věnující se tomuto tématu téměř neexistují. Ve výzkumné části je popsána metodologie a výsledky výzkumu, který se věnuje problematice bydlení žen, na kterých bylo pácháno násilím. Výzkumným cílem je zjistit, co vnímají ženy jako potřebné v rámci alternativního bydlení. Zaměřila jsem se především na ženy z vesnic, které jsou uživateli projektu Combating Domestic Violence, který je realizovaný organizací Thanapara Swallows Development Society. V rámci programu Multi-Sectoral Programme on Violence against Women realizovaného za pomoci dánské vlády byla vybudována One-stop Crisis Centre, která poskytuje ženám obětem domácího násilí ubytování a následnou pomoc. Tato centra jsou situována do větších měst a menší vesnice tak zůstávají v pozadí. Jejich počet i kapacita je velmi omezená a často nepřístupná pro ženy z vesnických oblastí, kde je stále vysoký výskyt domácího násilí.

S danou problematikou jsem se setkávala téměř neustále v průběhu zahraniční stáže v Bangladéši v organizaci Thanapara Swallows Development Society. Stáž byla realizována v průběhu magisterského studia od května do srpna 2013. Jako stážistka v organizaci jsem měla možnost nahlédnout nejen do socio-kulturního prostředí této země, seznámit se s místními lidmi, ale také se zaměřit na fungování programu, který se věnuje boji proti domácímu násilí na ženách.

¹ Bangladesh e-Journal of Sociology

Teoretická část

1 Bangladéš a jeho kulturní kontext

Bangladéš je země v jižní Asii a její oficiální název je Bangladéšská lidová republika, známý je také název Bengálsko. Geograficky zemi z východní strany obklopuje Indie, se kterou sdílí nejdelší hranici a ze západní strany Myanmar. Jižní část hranice je tvořena Bengálským zálivem. Zemi sužují časté záplavy, které mají vliv na vnitřní migraci obyvatelstva. Nejvýznamnějším náboženstvím je islám, poté hinduismus a buddhismus. První dvě zmíněná náboženství sehrála velkou roli při vzniku a vývoji země. Bangladéš je jedna s nejvíce politicky centralizovaných zemí na světě (WB, 2011, str. 1) se dvěma systémy politiky: ústřední a místní. Administrativně je ústřední vláda územně rozdělena do šesti správních divizí². Místní vláda se skládá z 61 okresů³, 469 sub-okresů⁴ a 4.484 odborů⁵. Dále jsou zde také tři horské okresy (CLGF, 2011, str. 25).

1.1 Historie

Vývoj bengálského území má hlubokou historii, kdy nejstarší nálezy sahají do doby kamenné přes příchod islámské víry až po vybudování základny britské moci v Bengálsku v 19. století. Tato podkapitola se bude věnovat stručnému úseku bangladéšské historie od 20. století, kdy celé území dřívějšího Bengálska bylo značně pod indickým vlivem.

Bengálsko je název pro historickou oblast dnešní Indie (Západní Bengálsko) a Bangladéše (Východní Bengálsko) a celé území bylo značně pod vlivem hinduismu. Bengálsko rozdělila britská vláda v Indii v roce 1905 na dvě administrativní oblasti, tj. Západní Bengálsko, kde převládali hinduisté, a Východní Bengálsko, kde měli převahu muslimové. Počátkem 20. století začala sílit touha indických muslimů po vlastní realizaci, která byla důvodem pro výše zmíněné rozdělení bengálského území, a v roce 1906 byla založena v Dháce, hlavním městě dnešní Bangladéše, Muslimská liga. Původní cílem této nově založené skupiny bylo poskytnutí institucionální a kulturní opory, nešlo o organizaci s primárním separatistickým cílem. (Jan Filipický a kol., 2003, str. 19-20)

² Dhaka, Chittagong, Rajshahi, Khulna, Barisal a Sylhet

³ Tzv. Zila (district)

⁴ Tzv. Upazila

⁵ Tzv. Union

V první polovině 20. století došlo k rozpadu Britské Indie. Muslimové se obávali, že hinduistická většina pošlape práva jejich menšiny. Na druhé straně hinduisté vinili muslimy z rozložení indické jednoty a rozdělení Britské Indie na náboženském základě. Rozdělení britské moci vedlo ke krvavým konfliktům mezi oběma stranami. Při rozdělení vznikly oblasti, kde se hinduistický i muslimský prvek mísil, jednalo se například o oblast Paňdžáb. To vedlo k přesídlování a migraci obyvatelstva v obou směrech. (Knotková-Čapková, 2005, str. 43-44)

V roce 1947 byl vyhlášen samostatný stát Pákistán jako jeden z nástupnických států Britské Indie. V platnost tak vešlo také rozdělení Bengálska, čímž se Východní Bengálsko stalo provincií Pákistánu. Obě země od sebe dělilo celé Západní Bengálsko. Obyvatelé Východního Bengálska měli vzhledem ke svým dějinám velmi silně vyvinuté cítění vlastní národní a jazykové identity. Bengálští spisovatelé a básníci se po mnoho let snažili, aby bengálština zaujala v literatuře své místo. Lze zde vypořádat určitou podobu s českými dějinami v době národního obrození. V době, kdy vznikl samostatný stát Pákistán, se projevila snaha Pákistánců zavést jejich národní jazyk urdštinu do Východního Bengálska, tj. území dnešního Bangladéše.⁶

Západní Pákistán spojoval náboženský prvek, kterým byl islám. Jednalo se o zemi, která byla ale velmi různorodá po ekonomické, kulturní i jazykové stránce. Náboženství spojovalo se Západním Pákistánem i jeho Východní provincií, která byla ovšem oblastí jazykově homogenní a sjednocenou. Bengálští muslimové v počátcích sjednocení vítali pod vidinou lepšího života nejen pro vyšší vrstvy muslimů, ale také pro rolníky a zemědělce. Politické síly sídlili především v Západním Pákistáně, kde byli bengálští muslimové zastoupeni jen nepatrně. Závěrečným podnětem ke vzniku konfliktu se stala jazyková politika západní části. Západní Pákistán chtěl zavést jako úřední jazyk urdštinu. Na bengálských úřadech se mělo mluvit v tomto jazyce. Podcenili ovšem význam bengálského jazyka, se kterým se pojí národní identita bengálských muslimů i dnes.⁷ (Knotková-Čapková, 2005, str. 47-48)

Po roce 1949 byla založena ve srovnání s Muslimskou ligou sekulárně orientovaná Lidová liga. Ve Východním Pákistáně začaly dominovat opoziční politické

⁶ Tyto informace jsou získané z rozhovorů s pracovníkem Zdravotnického centra organizace Thanapara Swallows Development Society (zkráceně TSDS) Fazlulem Haquem během zahraniční stáže v Bangladéši.

⁷ Uzákonění urdštiny jako jediného státního jazyka vyvolalo mezi obyvateli bengálského území masovou demonstraci tzv. hartál, kde v čele stáli především studenti. Na památku padlých studentů byl 21. únor ustanoven jako státní svátek a stal se také symbolem boje za nezávislost (Knotková-Čapková, 2005, str. 48-49).

strany⁸, které požadovaly autonomii Východního Bengálska a bengálštinu jako úřední jazyk. Západní Pákistán v této situaci udělal ústupek a dovolil, aby se bengálština stala druhým úředním jazykem, neměla ovšem stejnou pozici jako urdština (Knotková-Čapková, 2005, str. 50). Došlo k dalšímu politickému vývoji v obou částech země. Byla přijata například ústava a tvořila se vnitřní politika obou zemí. Východní Pákistán sužovaly zemědělské a hospodářské krize⁹, které vyústily v hladomory v zemi. Důležitými se pro tuto část stávají události 60. - 70. let 20. století.

Předsedou Lidové ligy se stal Mudžibúr Rahmán, který roku 1966 zformuloval tzv. šestibodový systém. Ten urychlil sled událostí a nakonec vedl k rozpadu státu. V tomto prohlášení požadoval zrovnoprávnění a autonomii Západního a Východního Pákistánu, které zahrnovalo zavedení oddělené měny, daňové i celní politiky a zřízení vlastních ozbrojených sil pro Východní Pákistán. Západní Pákistán vedený pod vojenským režimem se obával ztráty kontroly nad Východním Pákistánem a považoval program za nepřijatelný. Na bangladéšské straně se šestibodový program dočkal velké podpory, oproti tomu pákistánská strana reagovala represivními opatřeními, která vedla k zatčení Mudžibúra Rahmána. V zemi zavládl v roce 1969 chaos a tehdejší vůdce Západního i Východního Pákistánu Ajjúb Chán podal demisi, na jeho pozici ho vystřídal Jahja Chán, byl rozpuštěn federální i provinční parlament a v roce 1970 byly vyhlášeny volby. V těchto volbách získala většinu hlasů i v celostátním měřítku Lidová liga v čele s Mudžibúrem Rahmánem. Vůdce Pákistánské lidové strany Zulfikár Alí Bhutto vyhlásil bojkot nového parlamentu, protože šestibodový program, za kterým si Mudžibúr Rahmán stále stál, byl pro jeho stranu nepřijatelný. Zvedla se další vlna nevole, stávek a demonstrací. Pro uklidnění situace v zemi se konala politická jednání v Dháce mezi Rahmánem, Bhuttem a Chánem, ze kterých nevyšel žádný závěr, naopak Rahmán byl prohlášen za vlastizrádce. Byl vydán rozkaz k vojenskému zajištění celistvosti Pákistánu. (Jan Filipický a kol., 2003, str. 23-24)

Občanská válka, kterou způsobily útoky na Bangladéš, zvedla další vlnu uprchlíků, kteří odcházeli do indické Kalkaty. Tímto získala Indie osobní zájem na rychlém vyřešení války, protože velký příliv bangladéšských uprchlíků způsobil

⁸ V roce 1954 se vytvořila organizace s názvem Sjedenocná fronta, v jejímž čele stáli představitelé Lidové ligy.

⁹ Bangladéš leží přibližně 10m nad mořskou hladinou, v období monzunů se zvedá hladina řek (Padma, Jamuna a další menší říční toky), které zaplavují celou řadu zemědělských oblastí. Informace jsou získané z rozhovorů s pracovníkem TSDS z projektu Agriculture Programe Sanjoyem Sarkerem.

hospodářské i sociální problémy. Pákistán získal podporu Číny a částečně také USA, Bangladéšskou stranu podporovala Indie, která umožnila formování partyzánských oddílů na jejím území, vybavovala je zbraněmi a umožňovala jednotkám přechod na bangladéšské území. Dále politicky Bangladéš podporovalo i tehdejší SSSR a země bývalého sovětského svazu. Občanská válka přerostla v mezinárodní regionální válku, protože Pákistán obvinil Indii z vměšování se do vnitřní politiky státu. Začátkem prosince 1971 byla vyhlášena již třetí¹⁰ indicko-pákistánská válka, která měla rychlý průběh, kdy se indická vojska a bangladéšská Osvobozenecká armáda spojila a postupně dobývala zpět větší bangladéšská města. Dne 16. prosince Pákistán definitivně kapituloval a občanská válka skončila (Knotková-Čapková, 2005, str. 56-57). Tuto spolupráci mezi Bangladéšem a Indií podtrhují Baroi a Rabboni (2011, str. 76), kteří vyzdvihují fakt, že civilizace na indickém subkontinentu byla od počátku věků schopná spolupracovat a mobilizovat veškeré síly potřebné k dosažení vytyčených cílů.

Po skončení občanské války došlo k výraznému politickému formování bangladéšské společnosti, od nastolení vojenského režimu za vlády generála Eršáda, přes vznik parlamentního Bangladéše v 90. letech, až po budování demokratického Bangladéše. Bangladéšská společnost, především studenti, jsou opravdu silně politicky angažovaní a pravidelně sledují politickou situaci v jejich zemi i mimo ni. Velmi častý je projev nesouhlasu a nespokojenosti. Je vyhlášena stávková *hartal*, který může končit naprostým kolapsem dopravy, hořícími autobusy a násilným policejním zásahem.

1.2 Role a postavení žen ve společnosti

Je třeba dívat se na sociální postavení jako na jedinečné a vyhnout se jakýmkoliv neuváženým a etnocentrickým soudům, aniž bychom znaly kontext země, vývoj, tradice a způsoby. Postavení žen má své kořeny v historii a vývoji každého státu a je ovlivněno mnoha faktory, mezi něž můžeme zařadit politickou, ekonomickou a sociální situaci v dané zemi, náboženství, zvyky a tradice. Země jižní Asie jsou založené na blízkosti jednotlivých členů společnosti, fungují tedy jako komunita. Tyto země jsou silně ovlivněny náboženstvím (Baroi, Rabbani, 2011, str. 76).

Od získání nezávislosti v roce 1971 čelil Bangladéš několika sociálním a hospodářským intervencím se záměrem snížit čísla poukazující na její chudobu (Mahmud 2008 in Amin, Chandrasekhar, 2009, str. 4). Podle UNICEF (2010, str. 7-8) je Bangladéš jednou z nejlidnatějších zemí na světě s průměrem 1050 lidí na km² a čelí

¹⁰ První a druhá válka mezi Indií a Pákistánem byla vedena o Kašmír.

největšímu nárůstu urbanizace v Asii. Většina obyvatel žije na vesnicích, kde vzhledem k nedostatku pracovních příležitostí klesá jejich životní úroveň. Lidé migrují z vesnic do větších měst¹¹ za vidinou lepšího života. Opak je ale pravdou, usazují se ve slumech, kde se setkají s ještě horšími životními podmínkami, bez přístupu ke vzdělání, sociálním službám, objevuje se tu zvýšená míra kriminality, špatné hygienické podmínky atd. Lidé migrující do větších měst se uplatní jako levná pracovní síla v oděvním průmyslu. Více než 70% pracovní síly právě v oděvním sektoru tvoří ženy a dívky z venkova, které pracují bez smlouvy a za minimální mzdu a v podmínkách ohrožujících jejich bezpečnost (Gerthnerová, nedatováno, str. 16-17). V roce 2013 otevřela organizace ADRA nové centrum Čalantika ve stejnojmenném slumu Čalantika v dhácké čtvrti Mirpur, kde žije přibližně 10.000 obyvatel. Centrum poskytuje vzdělání pro děti i jejich rodiče, základní zdravotní ošetření a mimoškolní aktivity (ADRA, 2013). Podporou vzdělání se zvyšuje také šance na lepší pracovní uplatnění. V roce 1990 přijal Bangladéš zákon¹², který ustanovil bezplatnou povinnou školní docházku pro všechny děti (ILO, UNESCO & UNICEF, 2008, str. 17) a v roce 2009 bylo do škol zapsáno 99,1 % dívek a 89,1 % chlapců, což poukazuje na genderovou rovnost ve vzdělání (UNGEI, 2010 in Gerthnerová, nedatováno, str. 16). Rovnocenným přístupem ke vzdělání se zvyšuje gramotnost dívek, ale zároveň se snižují také nerovnosti mezi chlapci a dívkami.

1.2.1 Ženy a náboženství

Náboženství formuje celou společnost skrze sociální a hospodářské vzorce chování. Pro Bangladéšany hraje náboženství hlavní roli pro dosažení určitého stupně harmonie, čestnosti a jednoty. Islám a hinduismus, dvě hlavní náboženství v Bangladéši, vedou k společnému úsilí komunity při dosahování stanovených cílů (Baroi, Rabbani, 2011, str. 76). S vývojem hinduismu ve středověku a novověku se formovalo i postavení ženy, kdy byla vykázána do soukromé sféry života, kde měla plnit roli matky a oddané manželky¹³. Jak uvádí Knotková-Čapková (2005, str. 36) nejubožejší bylo postavení vdovy, kdy často hinduistické ženě skončil už tak strohý společenský život právě smrtí manžela. Vdovám se stříhaly vlasy, nesměly nosit šperky a byly násilně upalovány. Tento zvyk zrušili Britové roku 1829, pokud se v dnešní době

¹¹ Jedná se především o města jako Dháka, Rajshahi, Khulna, Chittagong (Gerthnerová, nedatováno, str. 16).

¹² Primary Education (Compulsory) Act

¹³ Veřejná sféra patřila převážně mužům.

objeví, je klasifikován jako vražda. Roku 1856 byl vydán nový zákon, který umožňoval vdovám se znovu provdat. Později byl také Brity vydán zákon, který stanovil věkovou hranici 12 let pro dívky, které se směly vdát. Vydání těchto zákonů prosazovali také bengálští reformátoři. Podobné, a mnohdy i důrazněji prosazované postavení, měla žena v muslimské tradici s tím, že se o zrušení tohoto diskriminačního postoje začalo mluvit mnohem později. Objevovaly se také obavy, zda tím nedojde k potlačení muslimských specifik. Muslimská vdova se na druhou stranu mohla znovu vdát, v případě rozvodu by jí měla zůstat i část majetku, což se ve skutečnosti nedodržovalo a dodnes ani nedodrжуje. Muslimská žena má také právo nechat se rozvést, pokud se její muž odvrátí od islámu nebo svoji ženu dostatečně neživí (Knotková-Čapková, 2005, str. 36-37). Toto hierarchické postavení se postupem času vyvíjí a mění, tak jako se mění společnost obou zemí. Ženy již nejsou jen manželkami a matkami, mohou pracovat, budují si úspěchy, jsou politicky angažované a vzdělané především proto, že chudoba je pro určité skupiny obyvatelstva již neúnosná. I přes tento rychlý vývoj zůstávají ženy stále marginalizovanou skupinou. Především v Indii je potřeba brát v úvahu kastovní systém, kdy pracovat a vzdělávat se mohou především ženy z vyšších vrstev. V Bangladéši jsou vidět značné rozdíly mezi ženami, které jsou vychovávané v tradiční rodině a vzdělávané na vesnici, oproti ženám, které žijí ve větších městech a jejich možnosti ve vzdělání, ale také třeba přísunu informací, jsou širší a komplexnější. I přístup rodiny je otevřenější.

V roce 1988 ustanovil generál Eršád islám jako oficiální náboženství. Toto rozhodnutí podpořily tehdejší politické strany i společnost. Budovaly se nové mešity a muslimské školy¹⁴, které postupně nabíraly studenty jak chlapce, tak dívky. Ženy nosily typické muslimské oblečení, nebylo zvykem, aby žena pracovala mimo domov (White, 2010, str. 337). Generál Zia¹⁵ zasadil islámskou víru do administrativních sfér, univerzit, výzkumů, ale podporoval také zastoupení žen v politice, jmenoval ministryni pro ženské záležitosti¹⁶, najímal ženy do řad policie (Karim 2004 in White, 2010, str. 337). Svatým textem v islámu je Korán. Korán jako takový se dá interpretovat mnoha způsoby, není zde tedy zaručena homogenita jeho výkladu¹⁷. Interpretace islámských textů je ovlivněna například i kulturním prostředím. Pro muslimy není islám pouze náboženským učením, jedná se o určitý morální vzorec chování, formuje představu

¹⁴ Tzv. Madrasy, které poskytují náboženské i sekulární vzdělání.

¹⁵ Šestý pákistánský prezident (1978-1988).

¹⁶ Ministry of Women and Children Affairs

¹⁷ K doplnění a upřesnění výkladu Koránu a jeho veršů se používají další zdroje tzv. Hadíthy.

o vlastní identitě (Dvořáková, 2008, str. 1-2). Právě tyto různorodé interpretace koránu mohou pro západní svět působit diskriminačně proti ženám. Není možné se zaobírat do detailu celým výkladem Koránu, jeho verši a dalšími důležitými zdroji, které slouží k upřesnění a doplnění jeho výkladu. Cílem je poukázat na rozdílné pojetí ženy v islámu. V rámci postavení žen je potřeba rozlišit dva přístupy. První je postavení žen vůči Bohu, druhým je postavení žen v rámci mezilidských vztahů. V prvním případě jsou ženy rovnocenné s muži před Bohem. Toto tvrzení deklarují různé verše v Koránu¹⁸. V druhém případě není stanovisko jasně formulováno a teorie se liší od praxe. Čtvrtá súra Koránu se věnuje právě ženám a některé verše poukazují na nadřazené postavení mužů nad ženami. Přesto však Korán odsuzuje jakoukoliv diskriminaci vůči ženám (Musilová, 2010, str. 10-11). Je potřeba vzít v úvahu, že postavení ženy a muže se v reálném životě často neřídí pravidly Koránu. Například čestná povinnost postarat se o blaho své ženy může být snadno zneužitelná (Varianty, Člověk v tísní, 2002, str. 450).

1.2.2 Sňatek, věno a manželství

Bangladěš je patriarchální, patrilineární¹⁹ a patrilokální²⁰ společnost, jejíž socio-kulturní normy prosazují nadřazenost mužů (Jahan, 1995 in Nazneen, Selim, 2005, s. 2). Tradiční bangladéšská společnost je také charakterizována nízkým věkem dívek při vstupu do manželství. V 70. letech byl věk dívek pro vdávání na hranici šestnácti let, poté se věková hranice zvýšila na osmnáct let (Huq, Cleland, 1990 in Amin a kol., 1998, str. 185). V posledním desetiletí bylo více než 58 milionů dívek provdáno před osmnáctým rokem jejich života často proti jejich vůli. Dětské manželky jsou odsouzeny k životu v chudobě, sociální izolaci a bezmoci. V Bangladěši byla přibližně každá pátá dívka ve věku od patnácti do devatenácti provdaná pod věkovou hranicí patnácti let. Vdávání mladistvých dívek může být ovlivněno mnoha kulturními a sociálními normami. Rodiče například věří, že v pozdějším věku by nemusely dívky provdat vůbec²¹. Právě vzdělání a pokračování ve studiu po základní škole by mohlo být jedním z úspěšných faktorů, který zvedne věkovou hranici dívek pro manželství (Hervish a

¹⁸ Například verš 3:195 : A Pán jejich je vyslyšel: „Nedopustím věru, aby se ztratil skutek jediný, který kdokoliv z vás učiní, ať je to muž či žena, vždyť jeden k druhému patříte. (...)“.

¹⁹ Dědí se po mužské linii.

²⁰ Žena se po svatbě stěhuje k manželovi do domu nebo jeho vesnice.

²¹ Extrémně chudé rodiny (označované jako Ultra poor) provdávají své dcery ve věku dvanácti až třinácti let (Tomlinson, Tariqzaman, 2009, str. 10).

Feldmna-Jacobs, 2011, str. 1-2). Amin (1998, str. 185) podotýká, že kromě vzdělání, může hrát velmi důležitou roli také zaměstnání dívek mimo domov. Navzdory tvrdým pracovním podmínkám a dlouhé pracovní době, se dívky učí vyjednávat o své mzdě, pracovních podmínkách, povýšení, a tím získávají určitou autonomii a nezávislost ve svém životě. I přesto, že se po svatbě vracejí do fáze závislosti, a to především na manželovi, mohou jim tyto zkušenosti pomoci zachovat si určitou míru samostatnosti a nezávislosti. Po svatbě je domácnost charakteristická tím, že většina majetku a zdrojů náleží muži, který se ujímá kontroly nad životem ženy a jejich dětí. Zároveň se v naprosté většině případů ženy musí naučit žít také po boku rodinných příslušníků (Kabeer, 1994, in Nazneen, Selim, 2005, str. 2).

Jak již bylo zmíněno výše, věková hranice pro sňatek je u žen osmnáct let a u mužů dvacet jedna let. U dívek je jedním z rozhodujících faktorů pro jejich dospělost také dokončení studia. Pokud dívka pokračuje ve studiu na univerzitě a komunita to uzná za vhodné, může být sňatek odložen. Nicméně sociální a kulturní normy ženám diktují, že by se měly vdát nejpozději do dvaceti pěti let. Věk, který je vhodný pro manželství muže, není určen dokončeným vzděláním, odráží se spíše od finanční solventnosti budoucího ženicha. Ve většině případů se jedná o smluvené manželství, kdy manžela vybírají rodiče a dívka ho často ani nezná. Probíhá vyjednávání o výši věna²², která může být snížena, pokud nevěsta není dostatečně atraktivní nebo ženich trpí duševní či fyzickou poruchou (Tomlinson, Tariquzzaman, 2009, str. 10). Část společnosti považuje věno za sociální zvyklost předávanou z generace na generaci, jiní ji vnímají jako špatnou věc, „nemoc“, která způsobuje v budoucí rodině rozkoly a potíže (Tomlinson, Tariquzzaman, 2009, str. 12). Esteve-Volart (2004, str. 1-2) popisuje věno v muslimské společnosti jako určitou formu rodičovské ochrany při rozvodu. Mnohé chudé domácnosti využívají různé strategie, jak získat finanční prostředky na zaplacení věna, svatebních příprav i samotného obřadu, mezi něž patří prodej majetku, šperků, pozemků, půjčky od přátel, rodiny, lichvářů i neziskových organizací (Davis 2008, Sen a Hulme, 2004 in Tomlinson, Tariquzzaman, 2009, str. 4).

Průběh svatebních příprav a obřadu bude popsán na základně účasti na bengálské svatbě, nicméně tato bengálská událost je také popsána v literatuře (Tomlinson a Tariquzzamana, 2009, str. 11.). Způsob svatební ceremonie je rozdílný

²² Výše se pro extrémně chudé rodiny pohybuje okolo 25.000 BDT.

v každé domácnosti v závislosti na sociálním postavení a finančních možnostech. Ženich a nesvěta se často před obřadem neznají, protože ženicha pro svoji dceru vybrali rodiče, kteří poté s rodiči ženicha vyjednávají o výši věna²³. V předvečer svatebního dne strana ženicha i nesvěty pořádá oslavu²⁴, na které se tančí a zpívají se písně, ženich i nevěsta jsou zdobení ornamenty pomocí heny. Nevěsta je oblečena do žlutého sárí a ženich do nového oblečení, tzv. *lungi*. Následující den se koná samotný obřad, během kterého je připravena velká hostina a slavnost přímo v domě na pozemku nevěsty. Nevěsta se znovu převleče tentokrát do červeného sárí v domě svých rodičů. Obřad provází Imám, který nejdříve obejde ženicha. Ten svým podpisem stvrdí sjednané podmínky svatby, které jsou zaznamenány v registru, poté jde do domu nevěsty, která se zde po celou dobu důkladně zdobí šperky a ornamenty. Po hostině odchází většina hostů a svatebního obřadu se zúčastní pouze rodina, která oběma budoucím manželům požehná. Po svatbě žena obvykle opouští svůj rodný dům, respektive dům rodičů a odchází do domu manžela a jeho příbuzných.

Manželství je v islámu vnímáno jako silné pouto, závazek vůči životu, společnosti. Je to svazek, který partneři vytváří mezi sebou, ale také vůči Bohu. Podle Koránu by mělo být mužovou morální povinností vůči Bohu chovat se ke své ženě laskavě, čestně, poctivě ji živit, anebo ji poctivě propustit z manželského svazku. Zaopatření je chápáno jako právo na bydlení, oděv, výživu a celkovou péči o dobré živobytí (Abdalati, nedatováno, str. 69-71). Často bývá právě tato zaopatřenost ženy mužem vnímána jako určitý druh diskriminace, kdy žena je zcela závislá na muži. Pokud žena nemá nebo neměla přístup ke vzdělání, objevují se u ní obavy, že nemá dostatek znalostí, schopností a dovedností k tomu, aby byla schopná se samostatně uživit a uplatnit se na trhu práce. Což znamená, že je ekonomicky a často i společensky závislá na muži. Proto se mnoho nestátních neziskových organizací zaměřuje na zvyšování kapacit žen, poskytují ženám praktické tréninky v šití a vyšívání. Tuto práci poté mohou vykonávat z domu, mohou své výrobky prodávat na trhu a tím snížit ekonomickou závislost na mužích a při prodeji se žena může více zapojit do veřejné sféry života. Jakmile je žena vdaná, odchází s manželem a opouští svoji rodinu, objevují se u ní obavy, které souvisí s domácím násilím a ekonomickou závislostí na muži.

²³ Tomlinson a Tariquzzaman (2009, str. 13) uvádějí, že se výše věna v posledních několika desetiletí rapidně zvýšila vzhledem k nárůstu výdajů nutných pro život. Věno je také v komunitě vnímáno jako známka sociálního statusu, pokud ženich obdrží velké věno, poukazuje to na jeho důležité postavení v komunitě.

²⁴ Tzv. Gaa-e-holud

CARE Bangladéš deklaruje, že jednou z forem útlaku žen je také hrozba finanční nejistoty ze strany manžela prostřednictvím polygamie nebo rozvodu (Magar, Jahan, CARE Bangladesh 2009, str. 13).

Pro muslimy existují tři způsoby rozvodu. První a nejvíce využívaný ve vesnických částech Bangladéše je rozvod jednostranný²⁵, vyhrazený pouze pro muže. Muž se verbálně vysloví, že se chce nechat rozvést a poté se rozvod stává nezvratným. Druhý způsob²⁶ se používá v případě, kdy žena chce opustit manžela a spočívá v oboustranné dohodě mezi mužem a ženou ohledně sumy, kterou musí žena manželovi zaplatit. Poslední způsob zvaný *Mubarat* spočívá ve vzájemném odloučení. I přesto, že je v muslimské společnosti rozvod možný, žena bývá velmi často stigmatizována, po rozvodu není návrat k rodičům vnímán komunitou příliš vhodně, zvláště pokud jsou rodiče příliš chudí (Esteve-Volart, 2004, str. 7).

1.2.3 Ženy a politika

Knotková Čapková (2006) se také věnuje zastoupení žen v indické a bangladéšské politice, kdy popisuje, že v současné době mají ženy v politice své místo. Přiklání se ale k názoru, že i přes zastoupení žen na politických postech, dochází k jejich diskriminaci. V Bangladéši existuje od roku 2001 zákon, podle něhož je 30²⁷ míst z 330 členného parlamentu vymezeno pro ženy. Jedna věc je ovšem papírový zákon, druhá věc jeho zavádění do praxe. Do těchto postů ženy jmenuje vítězná strana, proto je těžké posoudit, zda jejich dosazení nesloužilo jen jako nástroj k posílení moci vítězné politické strany. Knotková Čapková (2006) argumentuje také faktem, že ženy ve vysokých funkcích jsou vdovy nebo příbuzné významných politiků, proto tato postavení žen v politice nepoukazují na genderovou rovnost²⁸.

Za podporu práv žen byly a jsou zakládány neziskové i státní instituce²⁹, které svými programy míří právě na posílení práv žen, zvyšování kapacit a jejich fyzické, psychické i ekonomické nezávislosti na mužích. Neziskové organizace pro své programy a projekty využívají především participaci místních lidí. Na počátku projektů

²⁵ Tzv. Bedai Talak, v tomto případě musí manžel navrátit věno ženě.

²⁶ Tzv. Khula

²⁷ CLGF (2011, str. 1) uvádí 45 míst pro ženy.

²⁸ Např. Indira Gándhí byla dcerou premiéra Džaváharlála Néhrúa, Sonia Gándhí je vdovou po premiérovi Rádžívu Gándhím, pákistánská politička Benázír Bhutto je dcerou premiéra Zulfikára Alího Bhutta, bangladéšská premiérka Chálida Zija je vdovou po prezidentovi Zijáuru Rahmánovi, předsedkyně nejsilnější opoziční strany Hásina Vázíd dcerou prezidenta Mudžíbura Rahmána (Knotková Čapková, 2006).

²⁹ Ministry of Women and Children Affairs = Ministerstvo pro záležitosti žen a dětí

ale stojí zahraniční experti, kteří na základě pozorování a jejich vlastního vnímání komunity sestaví projekt, po pár měsících či letech fungování ho přenechají místním lidem a zůstávají zapojení jako donoři³⁰ (Baroi, Rabbani, 2011, str. 77). Otázkou stále zůstává, zda není tato emancipace a nezávislost žen v rozporu s místním pojetím islámu či hinduismu.

³⁰ Podobným způsobem byla založena organizace TSDS, kdy za jejím vznikem stáli švédští pracovníci z organizace Swallows Sweden. V roce 1999 získala organizace nezávislost.

2 Domácí násilí na ženách v Bangladéši

Předchozí kapitola nastínila postavení a pravomoci ženy ve společnosti, kde je žena ovlivněna patriarchálními kulturními vzorci, čemuž je podrobena i její výchova od raného dětství. Výchova mladistvých dívek vedoucí k submisivitě žen vůči mužům je velmi často přímou cestou k domácímu násilí. Násilí na ženách je jedním z nejvíce se rozšiřujících činů, kdy dochází k zneužívání a zanedbávání základních lidských práv a svobod, popírání genderové rovnosti a důstojnosti žen a dívek (UNICEF, 2000, str. 2). Dle Mahmooda (2004, in Parveen, 2007, str. 104) je Bangladéš na druhém místě ve světovém žebříčku domácího násilí na ženách. WHO (2005, in Khatun, Rahman, 2012, str. 19) uvedla, že téměř 71 % žen a dívek napříč deseti zeměmi, mezi něž se řadí i Bangladéš, bylo vystaveno domácímu násilí. V roce 1993 Valné shromáždění OSN přijalo Deklaraci o odstranění násilí páchaného na ženách, která uznává, že násilí páchané na ženách je projev historicky nerovných vztahů mezi muži a ženami, které vedly k nadvládě mužů a diskriminaci žen (UN General Assembly, 1993). Organizace na podporu rozvoje žen v Bangladéši³¹ (in Parveen 2007, str. 104) udává, že šedesát procent žen bije jejich manžel, osmdesát pět procent žen bylo týráno a vydíráno kvůli věnu, šedesát sedm procent žen bylo zneužíváno a uráženo orálně a dvacet procent má zkušenosti se sexuálním zneužíváním v rodině.

Mnoho studií prováděných v průběhu let ukazuje, že domácí násilí na ženách je závažný problém, který se dotýká bangladéšské společnosti (Bhuyia a kol., 2003, in Khatun, Rahman, 2012, str. 21). Mnoho žen, zažívající domácí násilí, není často zahrnuto ve statistikách, protože ve většině případů je páchaní násilí soukromou záležitostí rodiny. Navíc péče o oběti domácího násilí není často společensky citlivá a u žen se objevuje strach z narůstajícího násilí, proto raději tyto činy nenahlásí. Dalším důvodem, proč ženy tyto činy raději utají, je společenské stigma. Jsou velmi často obviněny, že muže k těmto činům dohnaly jejich neposlušností nebo nevěrou, čímž je ohroženo vnímání jejich postavení v komunitě. Ženy se rozhodnou domácí násilí nahlásit až ve chvíli, kdy se z toho stává život ohrožující jednání (Khatun, Rahman, 2012, str. 21).

³¹ Organisation for Women Development in Bangladesh

2.1 Definice a specifikace domácího násilí na ženách

Neexistuje ucelená a specifická definice domácího násilí, někteří lidskoprávní aktivisté využívají širší pojetí, které zahrnuje také strukturální násilí, jiní se uchylují k užšímu pojetí násilí (UNICEF, 2000, str. 2). V roce 2010 přijala Bangladéšská vláda *Domestic Violence (Protection and Prevention) Act*, kterým se zavazuje chránit ženy a děti od násilí a diskriminace. Pro účely tohoto zákona je pojem domácí násilí definován jako fyzické, psychické, sexuální a ekonomické násilí páchané na ženách a dětech osobou žijící v rodině či jinou osobou, která je v příbuzenském vztahu k oběti. Deklarace o odstranění násilí páchaného na ženách (1993) definuje tento druh násilí jako jakýkoliv akt násilí založený na pohlaví, který má za následek fyzickou, psychickou či sexuální újmu a utrpení zahrnující také vyhrožování těmito činy, nátlak nebo zbavování svobody v soukromém či veřejném životě. Tato definice vyjadřuje rozdílné genderové postavení a zahrnuje v sobě různé druhy násilí, které může být páchané na ženách. Důležité je také si ujasnit pojem „domácí“ násilí. Podle UNICEF (2000, str. 2) je domácí násilí na ženách považováno za skrytou a často tolerovanou formu násilí, které zahrnuje páchání násilí na ženě jejím druhem, manželem i dalšími členy rodiny bez ohledu na to, zda je násilí pácháno uvnitř domova či mimo něj. Násilí páchané vlastním manželem nebo rodinným příslušníkem je nežádoucí situací odehrávající se v životě ženy, protože doma by měla žena pociťovat jistotu, bezpečí a respekt k její důstojnosti. Místo toho je vystavená neustále hrozbě násilných ataků od nejbližších rodinných příslušníků, kteří tak ohrožují její fyzické a psychické zdraví s častými následky, mezi něž se řadí nejrůznější zranění, problémy s chůzí, ztráta paměti, úmrtnost malých dětí, vraždy i sebevraždy (Khatun, Rahman, 2012, str. 22).

2.2 Formy násilí páchaného na ženách

Domácí násilí páchané na ženách je často určitým cyklem násilí, který se projevuje různými formami (UNICEF, 2000, str. 3). Formy násilných činů se během páchaného násilí často doplňují a ženy jsou tak vystavené všem formám násilí, které porušují jejich základní lidská práva. Ženy v Bangladéši se nejvíce setkají s těmito druhy domácího násilí: fyzické, psychické násilí, sexuální zneužívání a ekonomické násilí. Tyto formy jsou také součástí definice domácího násilí podle *Domestic Violence (Prevention and Protection) Act*, 2010.

(1) Tento akt (2010) definuje fyzické násilí jako jakékoliv jednání takové povahy, která způsobuje bolest, zranění nebo ohrožení života oběti a zahrnuje napadení, zavražďování a použití síly. Khatun a Rahman (2012, str. 20) uvádějí konkrétní příklady fyzického násilí: fackování, bití, kroucení paží, bodání, škrcení, dušení, pálení, kopání, zmrzačení, znetvoření a vražda.

(2) Psychické násilí je definováno jako nelidské a ponižující jednání, které nepříznivě ovlivňuje nebo by mohlo ovlivňovat duševní a psychický stav oběti (Kishwar Madhu in Begum, Dey, 2013, str. 108), kdy je toto jednání charakterizováno verbální agresí, urážkami, ponižováním, zesměšňováním, vyhrožováním jakékoliv formy, dále pak obtěžováním a pronásledováním a chováním, které vede k omezování osobní svobody, komunikace a sebevyjádření (Domestic Violence Act, 2010, str. 3). Jedná se také o chování vůči oběti za účelem vyvolání nepříjemných pocitů, které se často projevují narušením spacích a stravovacích návyků, omezení sociálních vztahů a kontaktů a finanční závislostí na muži (Begum, Dey, 2013, str. 108).

(3) Sexuální násilí je definováno jako jednání sexuální povahy, které zneužívá, ponižuje, degraduje či jinak porušuje lidskou důstojnost (Domestic Violence Act, 2010, str. 3). Projevuje se především nuceným sexem často za použití výhrůžek, zavražďování a použití fyzické síly (Khatun a Rahman, 2012, str. 20).

(4) Ekonomické násilí je ve výše zmíněném Domestic Violence Act (2010, str. 3) popsáno jako zabavení finančních nebo majetkových prostředků, na které má oběť podle zákona nebo místních zvyklostí nárok, poté neumožnění používat předměty denní potřeby, převedení či zabavení vlastních práv oběti k movitému či nemovitému majetku. Jiní autoři jako Khatun také upozorňují, že je důležité zde zahrnout i zákaz jakéhokoliv výdělku pro ženy či naopak nucení k práci s tím, že veškerý příjem kontroluje muž a žena nemá právo s financemi v domácnosti hospodařit (Centre for Policy Dialogue, 2009, str. 4).

Centre for Policy Dialogue (2009, str. 4) prezentuje výsledky své studie, která ukazuje, že 93% ženských obětí prožila fyzické násilí, 13% má zkušenosti se sexuálním násilím, 91% obětí nahlásilo ekonomické násilí a 84% má zkušenosti s psychickým násilím, kterého se na nich dopustil jejich manžel.

2.2.1 Útoky za použití kyseliny jako jedna z forem domácího násilí

Dalším velmi závažným způsobem domácího násilí jsou útoky kyselinou. Považuji za důležité stručně zmínit i tento způsob ohrožování lidského zdraví a svobody, který není problémem jen v Bangladéši, ale také v Indii, Kambodži, Pákistánu, Afganistánu, Nigerii, na Jamajce a v dalších zemích. Násilí za použití kyseliny se dá definovat jako úmyslně páchané násilí, během něhož pachatelé polijí obličej a tělo oběti kyselinou za účelem deformace a způsobení extrémní fyzické i duševní bolesti. Takový útok způsobuje znetvoření, bolest a dlouhotrvající zdravotní komplikace pro oběti, mezi která patří poškození zraku i sluchu, deformace nosu i úst. Oběť je poté ohrožena následných vdechnutím výparů kyseliny s následným otokem plic, případně rozpoutání infekce v těle, která může vést i k úmrtí oběti, pokud není řádně a sterilně ošetřena (AVON Global Centre for Women and Justice, 2011, str. 9). Je uváděno, že od roku 1999 bylo v Bangladéši hlášeno přes tři tisíce takových útoků (AVON Global Centre for Women and Justice, 2011, str. 10), WHO (2011, str. 7) doplňuje toto tvrzení o informaci, že stejně jako nahlašování domácího násilí jakékoliv formy, se zde vyskytuje strach obětí, proto často hrůznou událost nenahlásí žádné z místních ani státních autorit.

Dle výzkumu Mondala a Rubela (2013, str. 99) patří mezi nejčastější příčiny vedoucí k útokům s použitím kyseliny neshody ohledně věna, majetku, půdy a peněz, rodinné spory a odmítání sexuálního styku. Tyto důvody a spouštěče jsou velmi podobné příčinám, které jsou uvedeny níže u domácího násilí. Útoky kyselinou způsobí oběti následky nejen po fyzické stránce, ale také po té psychické, sociální i ekonomické. Znetvoření vytváří sociální stigma ve společnosti a oběť, která útok přežila, není zcela přijímána komunitou, neúčastní se kulturních akcí a festivalů a v některých případech je zcela vyloučená z komunity (Mondal, Rubela, 2013, str. 99). Pachatelé navíc obětem stále vyhrožují, pokud by incident nahlásily, takže oběť žije v neustálém strachu o zdraví svoje i rodinných příslušníků a často tak ztrácí střechu nad hlavou. Po psychické stránce se mohou objevit stavy úzkosti až těžké deprese. Dalším následkem je znevýhodnění na pracovním trhu. Děti jsou kvůli znetvoření ve škole vystavovány posměškům a nejsou začleněni do kolektivu (Mondal, Rubela, 2013, str. 101).

Acid Survivor Foundation (ASF) (2015) založena na pomoc obětem, které byly zasaženy kyselinou, udává, že oběťmi jsou převážně ženy mladší osmnácti let. Tato

nadace zřídila lůžka v dhácké nemocnici pro oběti takových útoků. Jak však WHO (2011, str. 8) dodává, v Bangladéši není dostatek nemocnic a zdravotnického personálu, který je vyškolený na to, aby se o tyto pacienty postaral. Jednou z nejhlavnějších aktivit je vyvíjení tlaku na bangladéšskou vládu, prevence proti těmto činům, respektování a naplňování potřeb obětí. V roce 2002 přijal Bangladéš jako jedna z prvních zemí zákon známý jako Acid Control Act (ACA), který stanovuje trest odnětí svobody na deset let za použití, převoz, distribuci a prodej kyseliny bez licence. ASF (2015) upozorňuje, že výše trestu je stanovena podle míry poškození. Je důležité, aby byla věnována pozornost společnosti i státních autorit tomuto tématu a byly podporovány kroky, které vedou k minimalizaci výskytu takových případů. ASF by chtěla dosáhnout v roce 2015 vize „Bangladéš bez útoků za použití kyseliny“³², za podpory lékařského, právního a soudního sektoru. Podobné aktivity by měly být podporovány pro dosažení minimalizace všech forem domácího násilí.

2.3 Faktory ovlivňující domácí násilí

Nejedná se pouze o jednotlivý faktor, ale o celý komplex vzájemně na sebe působících faktorů, které ovlivňují výskyt domácího násilí v dané domácnosti. Jedním z nejčastějších faktorů přispívajících k dopouštění se násilí na ženách je podle Parveena (2007, str. 104) věno, které způsobuje rozpory mezi vlastní i budoucí rodinou a často vede mladé dívky a ženy k fatálním činům. Většinou jsou ženy týrány, donuceny spáchat sebevraždu nebo zabity kvůli nesplacenému věnu. Téměř padesát procent násilného úmrtí žen je spojováno s neschopností splnit požadavky týkající se věna (Mahmood, 2004, in Parveen, 2007, str. 104). Khatun, Rahnam (2012, str. 23) doplňují toto tvrzení, že kromě věna ženy často čelí domácímu násilí bez jakéhokoliv důvodu, případně jsou tyto důvody velmi triviální, čímž si muži dokazují své nadřazené postavení nad ženami. UNICEF (2000, str. 7) udává, že některé faktory udržovaly ženy zvláště zranitelné a jsou tedy výsledkem historicky nerovných vztahů a postavení mezi muži a ženami. K těmto nerovným vztahům dále přispěly socio-ekonomické síly v bangladéšské společnosti, rodina, kde jsou definovány jednotlivé role, dále kontrola nad ženskou sexualitou, víra v nadřazenost mužů a v neposlední řadě je to také legislativa a právní nastavení země, které tradičně popíraly nezávislý sociální status žen a dětí ve společnosti UNICEF (2000, str. 7).

³² Bangladesh Free from Acid Violence by 2015

Mezi další faktory, které mohou přispívat k páchání domácího násilí na ženách, patří otázky ohledně vedení domácnosti, obviňování ženy z nezvládnání péče o děti a domácnost, ekonomické záležitosti rodiny, neschopnost ženy přinést peníze od jejich rodičů, neposkytnutí dostatečné péče o další manželovi příbuzné atd. (Bhuyia a kol., in Khatun, Rahman, 2012, str. 23). Hossain (2007, in Khatun, Rahman, 2012, str. 23) dodává jako další závažný faktor neschopnost zplodit syna. V této fázi žena často čelí ponižování, verbálním nadávkám, fyzickému i psychickému týrání. Je nucena znovu a znovu počít, dokud se opravdu nenarodí syn nebo dokud se s ní manžel nerozvede a vezme si jinou ženu.

Heise (1994 in UNICEF, 2000, str. 7) rozděluje faktory přispívající k domácímu násilí do čtyř hlavních skupin. (1) Kulturní faktory, mezi které řadí také věno, pocit nadřazenosti muže nad ženou, rozdělení sociálních rolí ve vztazích a komunitě a genderové rozdělení společnosti. Do této skupiny lze zařadit také vliv náboženství. (2) Ekonomické faktory zabývající se především finanční závislostí žen na mužích, omezený přístup k financím, vzdělání a pracovnímu trhu, a také diskriminace ohledně vlastních práv na půdu a majetek, zvláště po rozvodu nebo ovdovění. (3) Na to navazují právní faktory, kdy se jedná především o zákony upravující rozvod, péči o děti a dědictví, nízké právní postavení žen v zákonech, neznalost vlastních práv, necitlivé zacházení se ženami právními a státními institucemi. (4) Poslední skupinou jsou politické faktory, kdy postavení žen je ovlivněno nízkým zastoupením žen v politice, medicíně, médiích či právní sféře. Téma domácího násilí není bráno vážně, což souvisí s nízkou podporou ženských práv.

2.4 Následky domácího násilí

Dopady domácího násilí páchaného na ženách paralelně reflektuje příčiny, protože každá akce má svoji reakci. Schuler (1998, in Khatun, Rahman, 2012, str. 24) k celé situaci ohledně domácího násilí podotýká, že vzhledem k rozdělení rolí v bangladéšské společnosti a genderovým příležitostem, ženy často vnímají domácí násilí jako přirozené, normální a ospravedlňující jednání, které jsou ony ochotny akceptovat, i přes následky, které to na nich zanechá. Podobně jako Heise (1994 in UNICEF, 2000) rozdělil faktory, které mohou přispívat k domácímu násilí. V této podkapitole budou popsány jednotlivé dopady. Následků, které násilí zanechá na ženách, je celá řada, proto budou zmíněny jen ty nejdůležitější a budou rozděleny

do tří skupin: Fyzické³³, psychické, socio-ekonomické dopady domácího násilí páchaného na ženách. Nejedná se striktně o oddělené skupiny, naopak jednotlivé skupiny dopadů se vzájemně ovlivňují podle formy použitého násilí.

(1) Fyzické dopady. Při fyzickém a sexuálním násilí je žena často zraněná a potřebuje vyhledat odbornou a specializovanou lékařskou péči³⁴. Při nuceném sexuálním styku se mohou vyskytnout gynekologické a reprodukční problémy, nechtěné těhotenství nebo naopak potrat, nízká porodní váha novorozenců apod. (Khatun, Rahman, 2012, str. 22). Begum a Dey (2013, str. 117) dále doplňují následky o fyzická vnější i vnitřní poranění, která mohou přerůst v chronické stavy, zažívací potíže a přenos pohlavně nakažlivých nemocí či jiných infekcí. Upozorňují také, že psychické násilí a jeho dopady na psychické zdraví ženy může mít fatální konec, který končí spácháním sebevraždy, případně vážným sebepoškozením.

(2) Psychické dopady. Psychické násilí se projevuje stavy úzkosti, únavou vedoucí až k vyčerpání, pocity bezmoci a méněcennosti, posttraumatickou stresovou poruchou a traumatem (Khatun, Rahman, 2012, str. 22). Často se u žen objevují depresivní stavy, poruchy příjmu potravy a symptomy psychosomatické povahy. Pokud jsou děti svědky domácího násilí, zanechá to následky i na nich. Objevují se u nich noční můry, problémy s chováním a vyjadřováním emocí, záškoláctví, nízká sebedůvěra, úzkosti a deprese (Begum, Dey, 2013, str. 117). Nehledě na to, že děti se učí napodobováním, přejímají vzorce chování od rodičů a je zde velká pravděpodobnost, že by se mohly v partnerských vztazích v dospělosti chovat podobně násilnicky jako rodič.

(3) Socio-ekonomické dopady. Většina zneužívaných žen nikomu o svých zkušenostech s domácím násilím neřekne z mnoha důvodů. Mezi tyto důvody můžeme zařadit strach z ohrožení rodinné cti a jména rodiny, společenské stigma, které by mohlo poškodit pověst ženy, obavy z reakce manžela, snahu o zajištění a udržení rodiny pohromadě a očekávání, že se situace změní (Hadi, 2010, str. 18). V kolektivistické kultuře, jako je Bangladéš, je kladen důraz na poslušnost a harmonii v rámci komunity a rodiny. Domácí násilí je vnímáno jako faktor negativně ovlivňující tuto harmonii (Yoshika, Choi, 2005 in Hadi, 2010, str. 18). Žena je na muži velmi často také ekonomicky závislá, nemá přístup k rodinným financím, na trhu práce je

³³ Zahrnuje v sobě i sexuální násilí.

³⁴ V Chargat upazile, odkud pocházejí respondenty, je nejbližší nemocnice v Rajshahi vzdáleném cca 40 km s časovou dostupností přibližně hodinu a půl.

diskriminovaná, případně nemá dostačující kompetence, aby se na trhu práce uplatnila. Tato ekonomická i majetková závislost nutí ženu zůstat s mužem, protože nemá kam jít (Khatun, Rahman, 2012, str. 23-24). Po svatbě žena ztratila svůj rodný domov. V mnoha případech se ženy vrací do domu svých rodičů, ti jsou často velmi chudí³⁵ a nemohou ji přijmout, tím je nucena se vrátit zpět k násilnickému manželovi, který ji potrestá za to, že opustila rodinu³⁶. Ekonomickou závislost pomáhají často řešit organizace a programy zaměřené na budování kapacit, emancipaci žen a poskytování mikro půjček. Antropoložka Kabeer uvádí, že po přijetí mikroúvěru, došlo k výraznému poklesu domácího násilí v bangladéšských rodinách (Kunová, 2013).

Domácí násilí ovlivňuje ženu i její potomky po zbytek jejich života, žijí v neustálé nejistotě a strachu. Vyrovnat se ranami, které si s sebou nesou, není lehké, a proto je důležité, aby jim byla poskytnuta náležitá právní, zdravotní i sociální ochrana, která by citlivě reagovala na jejich potřeby.

2.5 Možnosti pomoci a ochrany

Nejúčinnější pomocí je prevence, která se snaží předcházet vzniku domácího násilí a jeho následkům. Z výsledků veřejných diskuzí, výzkumů a celkově zabývání se otázkou následků domácího násilí, mohou vzejít pádné argumenty na podporu prevence násilí páchaného na ženách. Otázka domácího násilí by měla být řešena napříč celou společností od rodiny a komunitu přes stát a neziskové organizace až po mezinárodní společenství. Bangladéš například přijal Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen, čímž je povinen dodržovat ustanovení úmluvy.

Každá země musí podstoupit určité kroky na ochranu a prevenci lidských práv svých občanů. Bangladéš přijal několik zákonů³⁷, které by měly redukovat domácí násilí. Jsou zaměřeny na potrestání těch, kteří spáchali násilný čin proti ženám, příliš se nezaobírají prevencí proti takovému jednání (Begum, Dey, 2013, str. 120). V roce 2010 bangladéšská vláda přijala zákon Domestic Violence (Protection and Prevention) Act, který jako první prohlašuje domácí násilí za trestný čin. Zákon uvádí práva a opatření, která jsou potřeba přijmout v případech domácího násilí, poskytuje určitý právní rámec pro oběti domácího násilí tak, aby se mohly domáhat ochrany

³⁵ Mnohdy i v důsledku věna.

³⁶ V ženě tak opět narůstá strach celkovou situaci nahlásit.

³⁷ The Penal Code 1860, The Code of Criminal Procedure 1898, The Acid Control Act 2000, The Acid Crime Prevention Act 2002, The Child Marriage Restraint Act 1929, The Dowry Prohibition Act 1980, National Human Rights Act 2009, The Prevention of Repression of Women and Children Act, 2000 atd.

a spravedlnosti. Pro ilustraci si představíme vybraná doporučení zákona³⁸:

- (1) Umožňuje oběti, případně jiné osobě ve prospěch oběti, ohlásit domácí násilí,
- (2) vyzývá obviněné k tomu, aby i nadále poskytoval oběti přístřeší a pomohl jí nést náklady, je-li oběť na obviněném závislá,
- (3) ohlásit čin na policii, která zajistí ochranu,
- (4) oběť násilí má právo požadovat právní pomoc, a také může žádat, aby obviněný podstoupil společné rodinné poradenství,
- (5) oběť si může požádat o kompenzaci za škody způsobené během domácího násilí.

Otázkou však zůstává, jaká je skutečná vymahatelnost tohoto zákona (Wu, Ahmend, 2012, str. 12-13). Ženy, které se staly obětí domácího násilí, mají možnost obrátit se na soud nebo na jinou místní ochrannou instituci v jejich blízkém okolí. Je důležité si uvědomit, že všichni občané nemají povědomí o svých právech a možnostech pomoci. Ženy tak často neví, kde a jakým způsobem se svých práv domáhat.

Nezisková organizace Transparency International Bangladesh³⁹(in Khan, 2010, str. 11) provedla v roce 2010 výzkum, ve kterém zjistila, že 75 % venkovských a 58 % městských domácností byly nuceny zaplatit policii úplatek, aby se domohly poskytnutí služeb. Freedom House (2011) deklaruje, že v roce 2011 police zřídka kdy prosazuje zákony na ochranu žen. Výzkum prováděn Population Council (2008, str. 9-12) uvádí, že dotazovaní strážníci nebyli seznámeni s protokolem pro správu případů znásilnění a většina z nich nedostala ani odborné školení k dané problematice. Dále byly ve výzkumu dotazovány oběti, které často uváděly, že pomoc nebyla poskytnuta citlivě k jejím potřebám. Toto tvrzení potvrzuje také organizace BNWLA (2013, str. 24), která udává, že policejní strážníci stále věří, že domácí násilí je soukromou záležitostí a nepřísluší jim do něj zasahovat a neberou tyto záležitosti dostatečně vážně. V roce 2005⁴⁰ byl zaveden projekt iniciovaný bangladéšskou vládou, který si klade za cíl zvýšit účinnost policie a zlepšit porozumění obětem domácího násilí. Také se zaměřuje na posílení postavení žen v řadách policie (Immigration and Refugee Board of Canada, 2001).

Dle Bangladéšského statistického úřadu (in Islam, 2011, str. 30) bylo v roce 2004 spácháno 3081 trestných činů kvůli věnu, 3083 žen bylo znásilněno a 198 žen bylo zraněno v rámci kyselinového útoku⁴¹. Nejzajímavější data však ukazují, že pouze jedna

³⁸ Dále zákon definuje, kdo může hledat ochranu, proti komu si může oběť stěžovat, instituce zabývající se ochranou proti domácímu násilí, role soudu atd. (Khatun, Rahman, 2012, str. 27).

³⁹ Nezisková organizace zabývající se bojem proti korupci.

⁴⁰ Rozšířen až roku 2014.

⁴¹ Jedná se o statické údaje v regionu Khulna.

sedmina (5.584 případů z celkového počtu 34.061) byla prošetřena a viníci potrestáni. Tyto statistiky se během následujícího desetiletí proměnily. Slouží však pro ilustraci četnosti výskytu domácího násilí a následného vymáhání spravedlnosti.

2.5.1 Ministry of Women and Children Affairs (MoWCA) a Multi-Sectoral Programme on Violence against Women (MSPVAW)

Bangladéš má více než šedesát ministerstev, která se zaměřují na konkrétní odvětví a jsou reprezentována svými ministry. V čele země stojí prezident, v čele vlády je premiér a bangladéšský parlament má tři sta členů (GoB, 2015). Občané Bangladéše jsou velmi politicky angažováni a zajímají se o vývoj situace v jejich zemi, pravidelně se tedy účastní voleb. V této části se práce bude zabývat především Ministry of Women and Children Affairs (MoWCA), které by se dalo volně přeložit jako Ministerstvo pro záležitosti žen a dětí. Informace uvedené v této podkapitole budou čerpány především z oficiálních webových stránek výše uvedeného ministerstva a programu.

MoWCA se zaměřuje na ochranu práv žen a dětí, jejich socio-ekonomický rozvoj a zvyšování kompetencí ve všech sférách jejich života. Zabývá se také eliminací chudoby, poskytnutím komplexního vzdělání, aby byly ženy a děti schopné se uplatnit na trhu práce, jejich ochranou na pracovišti, snaží se posílit postavení žen a naopak snížit násilí páchané na ženách a dětech a zabránit obchodování se ženami (MoWCA, 2015).

Za účelem posílení a zlepšení služeb pro oběti domácího násilí dohlíží MoWCA na realizaci Multi-Sectoral Programme on Violence against Women (MSPVAW) ve spolupráci s dánskou vládou a dalšími sedmi ministerstvy⁴². Projekt⁴³ je rozdělen do několika časových fází, nyní je ve třetí fázi, která bude pokračovat do června 2016. Hlavním cílem programu je snižovat případy násilí páchaného na ženách a dětech a zjednat nápravu skrze spolupráci mezi ministerstvy a nevládními organizacemi. Mezi specifické cíle patří: Zajištění komplexních služeb pro oběti násilí páchaného na ženách, zvýšení informovanosti obětí, ale i širší veřejnosti o dané problematice a o službách

⁴² Ministry of Law, Justice and Parliamentary Affairs, Ministry of Information, Ministry of Social Welfare, Ministry of Home Affairs, Ministry of Health and Family Welfare, Ministry of Education, Ministry of Religious Affairs, Ministry of Youth and Sports and Ministry of Local Government, Rural Development and Cooperative.

⁴³ Projekt podporuje the Bangladesh Poverty Reduction Strategy, je v souladu s UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women a Danida's (Danish International Development Assistance) strategy genderovou rovnost (MSPVAW, 2015).

poskytovaných pro oběti, zlepšení spolupráce mezi institucemi a cílená právní a procesní reforma s cílem posílit prevenci v problematice násilí páchaného na ženách (MSPVAW, 2015).

Praktickou a velmi významnou složkou programu je vybudování tzv. One-Stop Crises Centre (OCC) situovaných v nemocničních zařízeních lékařských fakult vysokých škol⁴⁴ s cílem poskytovat veškeré služby pro oběti násilí v jednom místě. Centrum poskytuje zdravotní péči, policejní pomoc, testy DNA, psychologické poradenství, přístřeší a další sociální služby. Dvě centra byla zřízena v Dháce a jedno v Rajshahi během pilotní fáze projektu. V dalších fázích programu byla centra rozšířena do Chittagongu, Sylhetu, Barisalu, Khulny, Rangpuru a Faridpuru. Jelikož jsou centra situována na divizní úrovni, spousta obětí násilí se k nim nedostane, byly tedy zřízeny tzv. One-Stop Crisis Cell, neboli krizové linky, které jsou přístupnější a rozšiřují tak dostupnost OCC. (MSPVAW, 2015)

Další zařízení pod záštitou programu, bangladéšské a dánské vlády je *National Trauma Counseling Centre* (NTCC), které je umístěno přímo v budově Ministerstva pro záležitosti žen a dětí a poskytuje psychologickou podporu ženám a dětem v rámci psychosociálního poradenství (MSPVAW, 2015).

Rehabilitační program je prováděn OCC s bývalými klienty a má za cíl posílit dialog mezi oběťmi a získat zpětnou vazbu na služby centra. Klienti zde mohou otevřeně vyjádřit a sdílet své potřeby a zájmy do budoucna s právníky, doktory, policisty, poradci a mnoha dalšími (MSPVAW, 2015).

Další součástí programu je zřízení krizové telefonické linky pro ženy a děti, které se staly oběťmi násilí, pracovníci na krizové lince jim poskytnout cenné rady, podporu a doporučení jak dále postupovat v jejich situaci. Dále je pak součástí programu National Centre on Gender Based Violence, Divisional DNA Screening Laboratory, National Database on Violence Against Women and Children, National Action Plan on VAW, Public Awareness Campaigning a Support Policy Reforms for Gender Equality. (MSPVAW, 2015)

Ze strany státu jsou zde zaznamenány snahy o změnu situace, rozšíření povědomí ve společnosti a implementaci zákonů na ochranu a prevenci. Nic ale není černé nebo bílé, jak je výše zmíněno, některé instituce jsou bohužel zamořeny korupcí⁴⁵, a proto se ženám a dětem pomoci nedostane. Další překážkou je právě ono povědomí

⁴⁴ Medical College Hospitals

⁴⁵ Transparency International udává, že Bangladéš je na 120. místě (ze 183) (Konečný, 2012).

o možnostech této pomoci a následně volná kapacita zařízení. Vzhledem k tomu, že násilí se děje v rámci domácnosti, což je privátní uzavřená sféra, a ženy často tyto násilné činy ani nenahlásí, je také náročné těmto trestným činům předcházet. Šířením informací mezi občanskou společností je možné upozornit, že každý občan má svá práva, kterých se může domáhat.

2.5.2 Bangladesh National Woman Lawyer's Association (BNWLA)

Problematika domácího a celkově násilí páchaného na ženách je velmi často ošetřena nejrůznějšími zákony a opatřeními. Pachatelé hrozí peněžitá sankce, v některých vážných případech i trest odnětí svobody. BNWLA se snaží prosazovat pozitivní změnu v bangladéšské společnosti prostřednictvím nejrůznějších partnerství na místní i celonárodní úrovni. Toto sdružení právníků především s ženským zastoupením je výrazem, že ženám není jejich postavení ve společnosti lhostejné a jsou ochotné za ně bojovat.

Jedná o se lidskoprávní organizaci, která sdružuje právníky a společně pracují na prosazování a ukotvení ženských a dětských práv, vytváří tlak na místní vlády a mezinárodní společenství a rozšiřují povědomí širší společnosti o lidských právech a rovných příležitostech. Postupuje v rámci přístupu: prevence, ochrana, rehabilitace a znovu začlenění do společnosti. V prosazování lidských práv volí nejrůznější strategie, mezi které se řadí právní reforma prostřednictvím společného dialogu, seminářů a výzkumů na nejrůznějších úrovních, dále právní prevence, ochrana a integrace zahrnující psychosociální pomoc, přístřeší, právní pomoc a poradenství pro oběti násilí. V neposlední řadě se jedná také o zvyšování odborných znalostí jednotlivých členů tak, aby byli aktivní při realizaci požadované změny ve společnosti. (BNWLA, 2013)

BNWLA realizuje celou řadu projektů, které se zaměřují na ochranu práv žen a dětí, jejich propagaci a respektování v jednotlivých sub-okresech napříč celou zemí. Zmíněn bude projekt zaměřený na ukončení násilí páchaného na ženách prostřednictvím komunity⁴⁶. Prostřednictvím tohoto projektu se snaží vyjádřit nulovou toleranci k domácímu násilí, které je společností zatím tiše tolerováno, protože ženská role je vnímána velmi podřadně. Záměrem celého projektu je vybudovat společnost bez násilí páchaného na ženách s velkou mírou zapojení místní komunity a to prostřednictvím

⁴⁶ Ending Violence Against Women through Community Action (EVAWCA)

rozvoje kapacit komunity, především žen, které jsou si vědomy preventivních kroků a následné ochrany proti domácímu násilí, dále vytvoření snadnějšího přístupu k potřebným službám pro oběti násilí a v neposlední řadě zvýšení citlivého přístupu jednotlivých služeb a personálu k obětem násilí. Jedním z mnoha výstupů je také tzv. modelová vesnice, která je bez násilných činů domácího násilí. (BNWLA, 2013)

2.5.3 Shalish jako alternativní možnost řešení sporů

„Shalish“ je jednou z možných forem pro řešení problematiky domácího násilí. Žena se může obrátit na tento neformální systém a domáhat se zde svých práv a nápravy. Je to systém využívaný především na vesnicích, kde jsou velmi silné komunitní vazby. Termín „Shalish“ pochází z arabského slova „shalesh“, které znamená třetí, být uprostřed. Jedná se o určitý alternativní způsob řešení sporů třetí neutrální stranou (Islam, 2000, str. 1). Shalish je považován za neformální uskupení významných lidí z komunity, kteří jsou vyzváni k řešení určitého sporu. Nemá žádnou určenou podobu ani určený počet členů (Khair, 2001 in Islam Biswas, 2008, str. 2).

Shalish jako určitý druh komunitního fóra pro dosažení spravedlnosti má svá specifika. Jedná se o neformální mechanismus, jehož hlavní představitelé nejsou právní autoritou, jsou však uznávanou autoritou sociální, což je dáno jejich postavením ve společnosti či náboženským postavením. Pro rozhodování není využíván žádný konkrétní zákon, je rozhodováno tak, aby bylo dosaženo spravedlnosti a sociálního blahobytu (Islam Biswas, 2008, str. 3). BRAC report (Ali, Alim, 2007, str. 7) udává, že chudší občané z vesnického prostředí více inklinují k řešení sporů touto alternativní cestou, oproti tomu bohatší raději vyžadují formální řešení sporu z obavy ztráty určitého sociálního postavení. Právě onen faktor, že chudší lidé vyhledají neformální způsob řešení problému, může poukazovat na nedokonalý a slabý soudní systém v zemi (Woodhouse, 2004, in Ali, Alim, 2008, str. 10).

Řeší se tu téměř všechny typy sporů – civilní, trestní i rodinné a majetkové. Důležitý je předpoklad, že obě strany jsou dobrovolně ochotné se tohoto procesu účastnit a přijmout jeho rozhodnutí (Gloub, 2003 in Islam Biswas, 2008, str. 3). Mezi důvody proč je více preferován tento neformálních způsob, patří časová, finanční a často i místní dostupnost, sociální sankce, které jsou vnímány jako sociální kontrola (sociální hanba, pocit viny, v extrémních případech i sociální vyloučení z komunity). Dále je to familiárnost, členové toho komunitního fóra jsou přímo z komunity,

tn., že se ve většině případů znají s obětí i pachatelem. Oběť se často cítí uvolněnější a mluví o dané situaci bez ostychu. Zároveň se tím prohlubuje ona zmíněná sociální sankce pachatele (Ali, Alim, 2007, str. 8-9). Cílem je, aby se místní spory řešily jednoduchou a přátelskou cestou, na rozdíl od drahých a zdlouhavých soudních procesů. Není ovšem zaručena objektivita všech členů právě proto, že jsou to sociálně, nábožensky i ekonomicky vlivní lidé z komunity. Systém tohoto fóra spravedlnosti může být velmi náchylný k manipulaci a korupci (Khair, 2001, in Islam Biswas, 2008, str. 4). Ali a Alim, (2008, str. 12) doplňují další faktor, který hraje významnou roli při rozhodování procesu v rámci neformálního řešení problému, a tím jsou příbuzenské vztahy. Pokud jsou členové elity v příbuzenském vztahu s pachatelem, budou se snažit naklonit celý proces ve prospěch pachatele.

Mít přístup a domáhat se spravedlnosti patří k nejzákladnějším lidským právům. Lidská práva si zaslouží velkou pozornost všech státních i nestátních institucí stejně jako občanů, zvláště v zemi, kde politický i právní systém je nestabilní tak jako v případě Bangladéše. Situace si vyžaduje převzít iniciativu do vlastních rukou a být v oblasti lidských práv aktivní a inovativní, bojovat za jejich prosazování a dodržování. Pokud jsou si ženy a děti vědomy svých práv, mohou lépe dosáhnout spravedlnosti a pomoci. Pokud by nechtěla z nějakého důvodu jít se svým případem před místní fórum spravedlnosti, může si vždy vybrat ještě státní soudní systém, který definuje domácí násilí jako trestný čin. Pokud si žena není jistá, jaké kroky podniknout, může se obrátit na neziskovou organizaci, kde jí poskytnou potřebnou pomoc. V Bangladéši je velká koncentrace neziskových organizací, a proto je důležité neopomíjet jejich vliv v komunitě.

Výzkumná část

V následující části je představen výzkum zaměřený na alternativní bydlení pro ženy oběti domácího násilí v Bangladéši, který jsem realizovala jako součást diplomové práce.

3 Metodologie

V této části je vymezen výzkumný cíl a výzkumné otázky, představena metoda sběru dat a jejich zpracování. Mezi základní zdroje, které jsem použila při realizaci výzkumu a následně i jeho popisu v této práci, patří Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace od Jana Hendla (2012) a Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu od Michala Miovského (2006).

3.1 Výzkumný cíl a výzkumné otázky

Cíl výzkumu jsem si definovala na základě situace žen a jednotlivých aktivit, kterých jsem se zúčastnila během pobytu v Bangladéši v organizaci Thanapara Swallows Development Society (TSDS). Cílem výzkumu je zjistit, co vnímají ženy jako potřebné v rámci alternativního bydlení. Z takto definovaného výzkumného cíle mi vyvstaly tyto výzkumné otázky: *1. Dokáží ženy oběti domácího násilí žít samostatně? 2. Co vnímají ženy oběti domácího násilí jako potřebné v oblasti alternativního bydlení?*

Výsledky výzkumu nejsou vzhledem k počtu respondentů a rozsahu výzkumné studie zobecnitelné na celou bangladéšskou společnost, tzn., že získaná data nerepresentují názory všech žen. Tato studie však může sloužit vedení organizace jako odrazový můstek pro rozšíření jimi nabízených služeb.

3.2 Metodologický postup

S ohledem na dané téma a stanovený cíl jsem se rozhodla použít kvalitativní výzkum, který představuje řadu rozdílných postupů, s jejíž pomocí lze dojít k porozumění zkoumaného sociálního problému (Reichel, 2009, str. 40). Tuto definici doplňuje Disman (1993, str. 285) o pojetí kvalitativního výzkumu jako nenumernického šetření, které interpretuje sociální realitu.

3.2.1 Výběr výzkumného vzorku

Důležitou roli pro výběr respondentů hráli tzv. gatekeepers⁴⁷. Jsou to osoby, které umožňují výzkumníkovi pobyt v terénu a přístup k zajímavým jedincům a skupinám (Hendl, 2012, str. 150). Mými gatekeepers byli především pracovníci organizace věnující se jednotlivým programům a projektům a vedení organizace. Skrze ně jsem měla možnost poznat a hovořit s účastníky projektů. Zároveň jsem si díky nim vytvořila jasnější představu o kontextu dané problematiky a fungování společnosti⁴⁸.

Pro výběr respondentů jsem zvolila metodu prostého záměrného výběru. Tato metoda spočívá ve výběru potenciálních účastníků výzkumu, kteří na základě stanovených kritérií nebo vlastností souhlasí s účastí (Miovský, 2006, str. 136). Při výběru bylo tedy důležité zohlednit, aby potenciální účastník byl obětí domácího násilí a účastníkem projektu Combating Domestic Violence Project (CDVP)⁴⁹, což vymezovalo také místní dostupnost. Ta je dána implementací projektu CDVP, která působí ve čtyřech uniích. Po ujasnění těchto kritérií⁵⁰ s pracovníky a vedením, byly kontaktovány účastnice výzkumu, které souhlasily s účastí na výzkumné studii. V rámci výzkumu je zachována anonymita všech účastníků, proto nebudou zveřejněna jména ani bydliště. Výzkumu se zúčastnilo šest respondentek a během pobytu byly realizovány další dva rozhovory s experty. První rozhovor byl se zástupkyní ředitele One Stop Crisis Centre v Rajshahi (OCC). Toto centrum jsem měla možnost díky jejich vřelému přístupu navštívit. Dále jsem provedla rozhovor s ředitelem organizace TSDS, který v budoucnu uvažuje o rozšíření služeb o poskytování přístřeší ženám obětem domácího násilí.

3.2.2 Metoda získávání dat

Jako metodu sběru dat jsem si zvolila polostrukturované interview (rozhovor), které se řadí mezi hojně užívanou metodu v kvalitativním výzkumu. Před zahájením rozhovoru je nutná příprava, kdy si výzkumník vytváří určité schéma nebo témata. Toto schéma specifikuje okruhy otázek, na které se výzkumník chce ptát. Je možné

⁴⁷ Český překlad – dveřníci (Hendl, 2012, str. 150).

⁴⁸ Vliv náboženství, kultury a komunity.

⁴⁹ Projekt organizace Thanapara Swallows Development Society zabývající se bojem proti domácímu násilí.

⁵⁰ Nebyl zohledňován věk, počet dětí, hierarchické postavení ve společnosti, vzdělání atd.

zaměřovat jejich pořadí, a tak flexibilně reagovat na respondenta (Miovský, 2006, str. 159).

Miovský (2006, str. 160) dále doporučuje používat tzv. ‚inquiry‘ neboli upřesnění a vysvětlení odpovědi účastníka. Dochází k ověření za pomoci doplňujících otázek, zdali výzkumník správně pochopil, jak respondent danou věc myslel. Při polostrukturovaném rozhovoru se klade důraz také na vnější prostředí. Pro průběh rozhovoru na tak citlivé téma jako je domácí násilí bylo důležité zvolit neutrální místo, kde by se respondentky cítily bezpečně. Bylo nepředstavitelné, že by rozhovory probíraly v domácnostech respondentek nebo na veřejných místech. Respondentky by se necítily příjemně, měly by obavy, že je někdo uslyší a nedokázaly by se úplně otevřít ohledně jejich životních zkušeností. Byla zvolena půda organizace TSDS, konkrétně kancelář ředitele organizace⁵¹. Respondentky s tímto zvoleným místem souhlasily.

Miovský (2006, str. 163-169) dále uvádí jednotlivé fáze rozhovoru, kdy není jasně vyznačená hranice mezi jednotlivými fázemi a jejich dodržování není pro tazatele relevantní. Pokusím se nastínit průběh rozhovorů na základě autorem definovaných fází.

- (1) *Přípravná a úvodní část.* Přípravná část interview zahrnuje z širší perspektivy období věnované přípravě otázek. V užším pojetí je tato fáze chápána jako úkony, které jsou potřebné k zahájení samotného rozhovoru. V této fázi jsem si zjišťovala kontext dané problematiky, poznávala fungování projektu v terénu, navštívila jsem OCC v Rajshahi a připravila jsem si schéma s podotázkami pro rozhovor. Cílem úvodní části rozhovoru je navázání kontaktu s respondenty. Respondentky byly vzhledem k jazykové bariéře kontaktovány pracovníky programu CDVP. Jakmile se respondentky dostavily na sjednané místo, představila jsem jim svoji osobu a účel, proč jsem je požádala o jejich spolupráci. I přesto, že jsem požádala, aby pracovníci účastnicím sdělili předem účel schůzky, vyzorovala jsem po představení určitou úlevu ve tvářích některých respondentek.
- (2) *Vzestup a upevnění kontaktu.* Obvykle se v této fázi probírají obecnější témata a zjišťují se tak komunikační styly. Dále je důležitou součástí motivace

⁵¹ Jsem si vědoma, že ani toto místo nezaujalo úplně neutrální charakter, měla jsem obavy, aby se respondentky necítily pod tlakem. Dále jsem si vědoma, že respondentky musely vynaložit více času a hlavně financí, aby se do organizace dostavily. I přes tyto negativní vlivy, byla půda organizace považována jako jedno z nejvhodnějších míst.

respondentů, aby byli ochotni na dané téma hovořit. Cílem je postupně se přes obecná témata dostat k jádru interview. Do této fáze jsem plynule přešla přes úvodní představení až po ujištění zachování anonymity. Ujistila jsem se, že respondentky souhlasí s rozhovorem⁵². Poté jsem plynule zahájila rozhovor.

- (3) *Jádro interview*. Jádro tvoří tematické okruhy, které jsou spojeny s výzkumnými otázkami a výzkumným cílem. Během této fáze sledujeme projevy a neverbální komunikaci účastníka a volíme efektivní strategie, aby výzkumník udržel jeho pozornost. Během rozhovorů jsem používala i výše zmíněnou metodu ‚inquiry‘, která mi sloužila nejen jako upřesnění, ale posloužila také k udržení pozornosti respondentek, které si uvědomily, že o dané téma mám zájem a nebojím se zeptat na přesnější údaje.
- (4) *Závěr a ukončení*. Cílem této fáze je ukončit započaté témata a kontakt s účastníkem důstojnou a respektující formou, která by neměla vést účastníka k dojmu, že byl pouze zneužit pro získání informací. Závěrem rozhovoru jsem se zeptala, zda by respondentky chtěly dodat něco, co nebylo zmíněno. Poté jsem jim vřele poděkovala za jejich otevřenost, ochotu a čas.

Problém, který nastal během rozhovorů, byla jazyková bariéra. Respondentky hovořily pouze bengálsky, proto každý rozhovor vyžadoval překladatele z řad vedení organizace. Vzhledem k této problematické oblasti usuzuji, že došlo ke zkreslení dat⁵³.

Rozhovory s respondentkami projektu CDVP, s ředitelem organizace TSDS a zástupkyní ředitele OCC Rajshahi byly cennými zdroji dat. Jako další zdroj pro získávání dat jsem využila pozorování a informace získané nejen při návštěvě jednotlivých projektů a programů organizace TSDS, ale i během celého pobytu na zahraniční stáži. Měla jsem možnost seznámit se s místními lidmi, jejich zvyky a kulturou. Na základě vypořádaných a následně písemně zaznamenaných jevů jsem si zjišťovala další skutečnosti. Následně jsem využila také informace získané z projektu CDVP a od právničky projektu. Posledním zdrojem dat byly projektové podklady k projektu CDVP.

⁵² Zajištění písemného souhlasu by bylo náročné vzhledem k jazykové bariéře.

⁵³ Požádala jsem překladatele, aby překládal co nejvíce autenticky, protože důležité bylo získat názory respondentek a ne názor překladatele. I přes vysvětlení účelu a cíle výzkumné studie došlo pravděpodobně ke ztrátě cenných informací.

3.2.3 Fixace kvalitativních dat a metoda zpracování kvalitativních dat

Miovský (2006, str. 197,198) popisuje fixaci dat jako kvalitativní data, která jsou zachycována na určitou matici (papír, fotografie, diktafon, kamera atd.). Audiozáznam je významnou podporou výzkumníka, kdy autenticky a nestranně zachycuje potřebné informace. Zaznamenává nejen mluvené slovo, ale také sílu hlasu, délku pomlky atd. Zároveň autor upozorňuje, že audiozáznam nezachytí atmosféru výzkumného setkání. Na základě ústního souhlasu respondentek byl rozhovor zaznamenáván na diktafon. Mimo tento audiozáznam jsem měla arch⁵⁴ s připravenými tematickými okruhy. Po skončení rozhovoru jsem si na základě pozorování písemně zaznačila dojmy z rozhovoru, které mi přišly významné.

Následně jsem rozhovory písemně přepsala tzv. transkripcí. Hendl (2012, str. 208) definuje transkripci jako proces převodu mluveného projevu z rozhovoru do písemné podoby. Pro podrobné vyhodnocení dat je transkripce podmínkou. Následně je možné v přepsaném rozhovoru zdůraznit důležitá místa podtrháváním, zvýrazněním nebo opatřit určitá místa komentářem na okraji stránky. Následně byl text pro potřebu analýzy dat přeložen z anglického do českého jazyka.

Cenné informace a data získané pomocí rozhovorů, které byly následně přepsány, je nutné dále zpracovat. Zvolila jsem si metodu utváření trsů, která dle Miovského (2006, str. 221) slouží k seskupování a konceptualizování výroků do skupin podle určitých jevů. Skupiny by měly vznikat na základě překryvu neboli podobnosti mezi identifikovanými jednotkami. Tyto přeryvy mohou být časové, tematické nebo místní. Kategorie vytvořené na základě podobnosti seskupují opakující se tvrzení na základě výše uvedených přeryvů.

3.3 Etické souvislosti výzkumu

V této podkapitole bych se ráda stručně zmínila o etických souvislostech vztahu výzkumníka a participantů. Výzkum je zaměřený na velmi citlivý problém. Pro participanty není snadné hovořit o soukromých rodinných záležitostech. Je velmi důležité, aby se k celému výzkumu od prvních kroků přistupovalo citlivě. Realizace výzkumu znamenala, že jsem zasáhla do soukromého života lidí (Bugel, Šlechtová, 2012, str. 184). Respondentky byly osloveny skrze terénní pracovníky projektu CDVP.

⁵⁴ Krátce po začátku stáže jsem si pořídila sešit, kde jsem si zaznamenávala veškeré poznatky a informace získané z návštěv v terénu, z rozhovorů s pracovníky i z kontaktu s místními lidmi.

Jsem si vědoma, že by bylo vhodnější oslovit respondentky osobně, ale po projednání celé situace jsme se s ředitelem organizace TSDS dohodli, že bude lepší a přístupnější, aby respondentky oslovili přímo pracovníci, kteří měli určité tipy na ženy, které budou ochotné otevřeně hovořit na toto citlivé téma. Čas byl zvolen dle možností respondentek. Jednalo se především o odpolední hodiny, kdy slunce zapadlo a bylo tedy schůdnější, aby se dostavily na sjednané místo. Zvoleným místem byla kancelář ředitele v organizaci TSDS. Respondentky musely vynaložit čas i finanční prostředky, aby se na sjednané místo dopravily. Jsem si vědoma, že místo nebylo zvoleno jako nejvhodnější. Považovala jsem ale za důležité, aby se ženy cítily příjemně a bezpečně, aby otevřeně hovořily o svých zkušenostech a názorech. To by v jejich domácnostech nebylo možné. Respondentky přišly vždy za doprovodu pracovníka programu CDVP, nebyly tedy úplně samy a měly pocit jistoty. Bezpečnou atmosféru ovšem několikrát narušili návštěvníci⁵⁵, kteří přicházeli do kanceláře ředitele.

Další etickou situací je identifikován informovaný souhlas s účastí na výzkumné studii. Nejideálnějším stavem by bylo, kdyby respondentky podepsaly písemný informovaný souhlas. Participant by měl být výzkumníkem informován, co je předmětem výzkumu, jak bude výzkum probíhat a jak bude naloženo s výsledky. Někdy je ovšem získání informovaného souhlasu obtížné, protože například participant nedokáže posoudit dosah svého souhlasu (Bugel, Šlechtová, 2012, str. 191). Vzhledem k jazykové bariéře jsem od respondentek získala ústní souhlas s účastí na výzkumné studii. Respondentkám byl popsán za pomoci překladatele účel a průběh výzkumu a byla zdůrazněna anonymita. V rámci výzkumu nebudu uvádět jména ani adresy respondentek. Jediné, co bude zmíněno, je pohlaví, protože práce i výzkum je zaměřený na ženy. Na základě zveřejnění tohoto znaku není možná identifikace respondentek.

4 Kontext výzkumu

V této části bude představena organizace Thanapara Swallows Development Society (TSDS) a její jednotlivé programy. Poté bude představen projekt Combating Domestic Violence (CDVP), v rámci kterého jsem měla možnost hovořit s respondentkami výzkumu, diskutovat s právníčkou projektu na téma domácího násilí a nahlédnout do projektových dokumentů, které mi také sloužily jako zdroj cenných dat.

⁵⁵ Bangladěš je jednou z nejlidnatějších zemí na světě, je proto velmi náročné sehnat místo, kde jste nerušení dalšími lidmi.

4.1 Thanapara Swallows Development Society (TSDS)

Neziskový sektor nejen že dává mnoha lidem zaměstnání, ale zaměřuje se především na problematické oblasti ve společnosti, kterým stát nevěnuje dostatečnou pozornost. Jednou z možností, kde mohou ženy hledat pomoc, je právě nestátní organizace TSDS, která se v mnoha ohledech snaží hájit lidská práva a zvyšovat kapacity místní komunity nejen ve vesnici Thanapara, ale i v celé Chargat upazile. Uvedené informace budou čerpány z webových stránek⁵⁶, které jsme společně s Markétou Nešporovou a Štěpánkovou Pecháčkovou tvořily během pobytu v organizaci TSDS. Při tvorbě webových stránek jsem byla v těsném kontaktu s pracovníky organizace, od kterých jsem pomocí rozhovorů získávala potřebné informace. Tyto informace byly následně zpracovány a umístěny na webové stránky. Další zdrojem informací budou projektové reporty k projektu Combating Domestic Violence (CDVP).

Vesnice Thanapara leží na severozápadě země při hranici s Indií. V roce 1971 se tato vesnice stala místem útoku pákistánské armády, která zabila přes sto neozbrojených mužů. Kvůli absenci mužů začala většina domácností prožívat bídu a bezmoc. V roce 1973 se švédská organizace The Swallows doslechla o této události a o nastalé situaci přeživších rodin. Zahájili ve vesnici první pilotní program The Swallows Association for Social Voluntary Service, Thanapara Project, který poskytoval místním lidem jídlo a ošacení. V následujících letech byly založeny další projekty na podporu vzdělání dětí a Handicraft Program na podporu žen, které byly zasažené úskalím války. V roce 1999 začala organizace fungovat samostatně, švédská organizace The Swallows však stále zůstává jejich partnerem⁵⁷.

Hlavní vizí organizace je vytvořit demokratickou společnost pomocí rozvoje socio-ekonomický podmínek chudých lidí. Organizace usiluje o posílení chudé a znevýhodněné populace pomocí odstraňování negramotnosti, poskytování zdravotního ošetření, zvyšování povědomí o právech bezzemků a posilování postavení žen ve společnosti. Naplnění tohoto poslání se snaží organizace dosahovat prostřednictvím jednotlivých projektů, které jsou zaměřeny na nejkritičtější oblasti⁵⁸.

Zemědělství. Zemědělství je nejdůležitějším sektorem bangladéšské ekonomiky. *Agriculture Rights Project* je zaměřený na práva vlastníků půdy a funguje ve dvaceti

⁵⁶ <http://thanaswallows.weebly.com/>

⁵⁷ Informace jsou získané z rozhovoru s ředitelem organizace TSDS.

⁵⁸ Informace jsou získané z rozhovoru s ředitelem organizace TSDS.

čtyřech vesnicích v Rajshahi distriktu. Vláda s drobnými rolníky a zemědělci příliš nekomunikuje, dochází k vyvlastňování půdy, případně je půda zemědělcům pronajímána za nemalé částky. TSDS se snaží vytvořit společenství lidí, kteří jsou proškolení v oblasti vlastnických práv, zaměřují se na vytvoření chybějícího komunikačního kanálu a rozšiřují povědomí o používání organických hnojiv⁵⁹.

Vzdělání. Oblast vzdělávání je velmi důležitou složkou pro fungování společnosti, proto byla v roce 1974 vybudována základní škola pro chudé děti, které si nemohou dovolit státní školu. Základní škola je zřízená přímo v kampusu organizace. Organizace se zaměřuje také na neformální vzdělávání dětí. To je určeno především pro vesnické děti, které bydlí ve vzdálených oblastech a nemohou si dovolit do školy dojíždět, případně v období monzunů se vzhledem k počasí nejsou schopni dopravit do školy. V neposlední řadě organizace vybuďovala Day Care Centre⁶⁰ pro děti svých zaměstnankyň, které pracují v Handicraft programu⁶¹.

Férová produkce oblečení. Bangladéš patří k největším vývozců oblečení. Lidé často pracují v nevyhovujících pracovních podmínkách. TSDS se zavázala ve svém Handicraft programu k dodržování Fair Trade principů a usiluje o zlepšení pracovních podmínek pro své zaměstnance. (TSDS, 2013)

Zdravotnictví. V Bangladéši neexistuje systém pojištění tak jako ve vyspělejších zemích a lidé platí veškeré náklady spojené s léčbou. Z toho důvodu organizace zřídila Medical Health Care Centre⁶², kde nabízí za malý finanční poplatek zdravotnickou péči⁶³.

Lidská práva. Jednou z hlavních aktivit je zvyšování povědomí o politických, sociálních i ekonomických právech lidí. Zaměřují se především na hlásání rovného postavení žen ve společnosti i v rodině. Program Access to Rights poskytuje poradenství, školení a podporuje místní komunitu ve znalostech jejich práv. Nejvíce diskutovaným tématem je patriarchální bangladéšská společnost. Seminářů, školení a tréninků realizovaných v rámci projektů se zúčastňují muži i ženy. Dalším projektem soustředujícím se na lidská práva je Net To Rights sdružující sedm spolupracujících organizací, které se podílejí na šíření povědomí o právech žen a dětí. Snaží se budovat kapacity těchto zranitelných skupin prostřednictvím projektu Domestic Violence

⁵⁹ Informace jsou získané z rozhovoru s pracovníkem projektu Agriculture Rights.

⁶⁰ Zařízení pro děti předškolního věku

⁶¹ Informace jsou získané z rozhovoru s ředitelem základní školy TSDS a ředitelem organizace TSDS.

⁶² Zdravotnické centrum

⁶³ Informace jsou získané z rozhovoru s pracovníkem projektu Medical Health Care Centre.

Preventive Project. Veškeré aktivity jsou realizovány prostřednictvím sezení a společných diskuzí⁶⁴. Posledním projektem orientovaným na lidská práva je Combating Domestic Violence Project, který bude podrobněji popsán níže.

Mikrofinancování. Systém mikropůjček zahájil v zemi profesor Junus již v 70. letech, kdy vycházel z předpokladu, že chudobu nevytvořili chudí lidé, ale je důsledkem sociálního a ekonomického systému. Profesor Muhammad Junes poskytoval finanční úvěry nemajetným vesničanům (TSDS, 2013). Ti se snažili z této finanční podpory vytvořit živnost a stát se tak soběstačnými. (Návrat, 2004) TSDS poskytuje mikropůjčky od roku 1980 pod programem zvaný The Village Development Program.

Tréninky. Tyto aktivity jsou založeny na principu zvyšování kapacit a následné soběstačnosti. Ve vesnických částech Bangladéše stále panuje vysoká negramotnost místních lidí a je pro ně obtížné najít si práci. Prostřednictvím tréninků v šití, vyšívání, tkaní a případně tréninků zaměřených na práci s počítači se organizace TSDS snaží zvyšovat dovednosti lidí tak, aby se uplatnili na trhu práce. (TSDS, 2013)

Voda a sanitace. Bangladéš se již řadu let vyrovnává s problémy s arsenikem v půdě, v důsledku kterého místní lidé trpí nejrůznějšími nemocemi. Save Water and Arsenic Treatment Project se snaží redukovat výskyt arseniku ve vodě a půdě, buduje také alternativní vodní systémy, které zásobují rodiny pitnou vodou. Poskytuje základní léčbu pro lidi zasažené arsenikem. (TSDS, 2013)

Většina programů neziskových organizací je zaměřena na ženy. Téměř 90 % mikrofinančních půjček byla určena ženám, mnoho vzdělávacích projektů se snaží vyrovnat nerovnováhu v přístupu ke vzdělání, a proto bangladéšští fundamentalisté kritizují toto „protěžování žen“ v neziskovém sektoru, které mění patriarchální strukturu společnosti (Návrat, 2004). Bez neziskové sféry by zvláště zranitelné komunity a skupiny zůstaly bezprizorní a bez možnosti hledat pomoc. Jejich děti by nebyly vzdělané, lidem by nebyla poskytnuta alespoň základní lékařská péče, nevěděli by, jak se bránit při zabavování půdy a jak se domáhat svých základních lidských práv.

4.1.1 Combating Domestic Violence Project (CDVP)

Nejdůležitějším programem pro tuto práci je právě již několikrát zmiňovaný projekt zaměřený na boj proti domácímu násilí. Informace použité v této podkapitole

⁶⁴ Informace jsou získané z rozhovoru s pracovníkem projektu Access to Rights, Net to Rights.

jsou získané z projektové dokumentace k projektu CDVP a prostřednictvím rozhovorů s právníčkou projektu. TSDS zaujímá k problematice domácího násilí jasný názor, kdy tvrdí, že domácí násilí a neprivilegované postavení žen je v patriarchální společnosti silně zakořeněné a diskriminace proti ženám a dívkám začíná ve své podstatě od narození. Narození dcery je pro rodinu v budoucnu velmi zatěžující v důsledku věna⁶⁵. Projekt se snaží zvyšovat povědomí o problematice domácího násilí a vyzývá vládu, aby schválila patřičné zákony na ochranu a prevenci proti domácímu násilí. Projekt začal fungovat v roce 2004 a po dobu deseti let byl podporován BNWLA, hlavním dárce jsou ManusherJonnya and Department for International Development England⁶⁶. CDVP je implementován ve čtyřech uniích, kde se snaží působit preventivně a vytvořit modelové vesnice bez výskytu domácího násilí (TSDS, Project Completion Report, 2013).

Hlavní kancelář celého projektu je umístěna v kampusu organizace, kde pracuje vedoucí kanceláře a právníčka. CDVP je implementován ve čtyřech uniích (Nimpara, Miapur, Sardha a Charghat). Každá z těchto unií má své Community Counselling Centre⁶⁷, kde fungují tzv. vigilance teams⁶⁸. Tito pracovníci jsou proškoleni pro příjem stížností a poskytnutí poradenství⁶⁹. „V Bangladéši mají ženy znevýhodněnou pozici oproti mužům, jejich práva jsou zneužívána a ženy si nejsou vědomy svých práv, proto začal fungovat pod záštitou BNWLA projekt CDVP, pomocí kterého se snažíme dostat k ženám a informovat je o jejich právech...“ (právníčka projektu CDVP). Projekt CDVP definuje v rámci analýzy problému tři základní problémy: (1) ženy mají v mužské společnosti značně znevýhodněnou a nerovnoprávnou pozici, (2) jsou v podstatě po celý život bez domova a (3) je na nich páháno fyzické, psychické, ekonomické a sexuální násilí manželem případně i rodinnými příslušníky (TSDS, Project Completion Report, 2013).

Projekt CDVP funguje od roku 2004 a záměrem celého projektu je snížit výskyt všech forem domácího násilí v rodinách. Očekávaným výstupem je zvýšená informovanost lidí ohledně domácího násilí jako trestného činu a ženy jsou si vědomy svých práv a způsobů, jak se jich domáhat. Právníčka projektu sama udává: „Ženská práva jsou zneužívána, proto působíme ve čtyřech uniích, kde máme terénní pracovníky.

⁶⁵ Informace jsou získané z rozhovorů s ředitelem organizace TSDS během pobytu na zahraniční stáži.

⁶⁶ Oddělení rozvojové pomoci

⁶⁷ Poradenská centra

⁶⁸ Týmy pracovníků, kteří pracují s oběťmi domácího násilí.

⁶⁹ Informace jsou získané z rozhovoru s právníčkou CDVP.

Ti mluví se ženami, diskutují s nimi na téma jejich práv a práv jejich dětí. (...) Dříve, zde bylo zavedeno, že žena to ani neměla komu říct, byla zavřena doma, narůstal v ní strach. Teď je situace lepší. Snažíme se změnit myšlení žen, aby si uvědomily, že pokud se muž na nich něčeho dopustí, ony mohou jít a nahlásit to, zapsat to do registru, jít na policii. Ženy se pak tolik nebojí, mají pocit, že za nimi někdo stojí.“ Mezi specifické cíle projektu patří (1) snaha ovlivnit politickou úroveň ve vnímání domácího násilí jako trestného činu a stanovení zákonů na prevenci a ochranu obětí, (2) vytvořit tzv. agenty změny⁷⁰, kteří budou šířit informace o prevenci a právech na komunitní úrovni, (3) působit na poskytovatele služeb pro oběti domácího násilí tak, aby poskytovaly kvalitní služby. Pro naplňování stanovených cílů bylo důležité začít budovat spolupráci mezi předsedy a jednotlivými významnými členy dané unie, u kterých může oběť domácího násilí hledat pomoc, ti je posléze pošlou do komunitního centra⁷¹. Pokud žena přijde nahlásit domácí násilí, její stížnost je zapsána do registru a je jí doporučeno poradenství, které poskytují pracovníci v rámci CDVP. Právě ono nahlášení případu domácího násilí je pro projekt i celou organizaci velký úspěch (TSDS, Project Completion Report, 2013).

Mimo poradenství jsou v rámci projektu pořádány meetingy, kde jsou projednávána nejpalčivější témata v komunitě. Přítomni jsou lidé z komunity, zástupce unií a upazil a zástupci neziskových organizací. V rámci projektu jsou poskytovány obětem také praktické tréninky⁷², které dávají ženám možnost získat nové praktické dovednosti, uplatnit se na trhu práce a stát se tak ekonomicky nezávislými. Praktické tréninky jsou realizovány za podpory BNWLA. Byl vybrán omezený počet zájemkyň, které měly zájem a okolnosti jim dovolily se přiučit novým věcem. „...bylo zde zapojeno jen pět žen, které to nejvíce potřebovaly a byly ochotné se do tréninku ve tkaní zapojit. Je to otázka financí, pro více žen nebyly peníze“ (právnička CDVP). Tyto ženy tak mohou učinit první krok k nezávislosti.

Projekt je organizací i pracovníky v závěrečném projektovém reportu hodnocen jako úspěšný, kdy došlo k viditelnému zlepšení v životě cílové skupiny a prosazení právních forem ochrany. Mezi úspěšné výstupy organizace řadí (1) sto sedmáct zasedání ‚shalish‘, kdy rodina zůstala pohromadě a pracovníci projektu i nadále s rodinou spolupracují, (2) v rámci projektu pracovníci identifikovali sto čtrnáct obětí

⁷⁰ Vigilance teams

⁷¹ Community Counselling Centre

⁷² Této téma zpracovala ve své diplomové práci *Zvyšování kapacit v komunitě Thanapara* Markéta Nešporová.

domácího násilí a bylo zahájeno poradenství, které bylo celkově poskytnuto dvě stě třiceti devíti ženám a zvýšil se počet nahlášených případů domácího násilí, (3) byly vybudovány silné vztahy mezi organizací a místní správou a navázána spolupráce s dalšími neziskovými organizacemi, (4) v místech implementace je rozšířeno povědomí o klasifikaci domácího násilí jako trestného činu a přijetí zákonů na ochranu obětí (TSDS, Project Completion Data Sheet, 2013). Jeden z klíčových problémů bezdomovectví žen obětí domácího násilí, který organizace v začátcích projektu identifikovala, zůstává stále nevyřešený. „Žena je v podstatě celý život bez domova. Žije u otce, ale dům jí nepatří. Po svatbě jde k manželovi, ale dům jí nepatří. Žena si nemůže být nikdy jistá domovem, a zda bude mít ona i její děti druhý den střechu nad hlavou. Narození dívky je pro rodinu považováno za břemeno. Rodina bude muset do svatby šetřit dceři na věno, proto je preferováno narození syna.“ (právnička CDVP).

Má-li komunita volný přístup k informacím, je možné na těchto základech vybudovat silnou občanskou společnost, která je schopna činit zodpovědná rozhodnutí, je si vědoma svých občanských práv a povinností. Funguje-li komunita pospolitě a domáhá-li se svých práv, stát by měl na tento tlak reagovat vhodnými zákonodárnými opatřeními. TSDS začala ve spolupráci s BNLWA, za podpory jiných neziskových organizací a svých dárců, reagovat na tento palčivý problém v místních komunitách a věci se daly do pohybu. Vyškolení pracovníci pořádají semináře, veřejné diskuze⁷³, kde prezentují své poznatky a informují občany o jejich právech ve věci domácího násilí. Obětem domácího násilí je poskytováno poradenství a dochází ke společným sezením mezi mužem a ženou. Dále byla navázána spolupráce s místní správou a dalšími neziskovými organizacemi a byl vyvinut tlak na vládu, která začala v dané problematice jednat. Tyto aktivity jsou úctyhodné a velkým pokrokem v desetiletém boji proti domácímu násilí.

4.2 Realizace výzkumu

Výzkum jsem se rozhodla realizovat během zahraniční stáže⁷⁴ v období od května do srpna 2013. Během prvních týdnů jsem měla možnost poznat jednotlivé projekty organizace TSDS. Pracovníci projektů mě vzali do terénu, kde jsem mohla mluvit s jednotlivými uživateli. Následně jsem o projektech diskutovala s vedoucím

⁷³ Tzv. Rally

⁷⁴ Stáž jsem absolvovala v rámci magisterského studia na CMTF Univerzity Palackého v Olomouci společně s Markétou Nešporovou a Štěpánkou Pecháčkovou.

pracovníkem a ředitelem celé organizace. V rámci osobních setkání jsem vyzorovala, že problematika domácího násilí je přítomna napříč všemi projekty. Z toho důvodu jsem se zaměřila na projekt CDVP. Po rozhovorech, diskuzích s právníčkou projektu CDVP a studiích poskytnutých materiálů jsem zjistila, že program se zaměřuje v rámci přímé práce s obětí domácího násilí na sepsání stížností a poskytnutí následné pomoci v podobě vyjednávání a mediace, případně poskytnutí právního poradenství. Jsou tyto služby ale pro oběti dostačující? *„Můžeme ženě nabídnout poradenství a právní pomoc. Snažíme se dosáhnout kompromisu, ale poté musíme ženu poslat zpět k manželovi, který často kompromis nedodrží. Ženy se mohou obrátit i na ‚shalish‘, který dohlíží, aby byl dodržen sjednaný kompromis. Nebo se mohou obrátit na soud.“* Problematika soudnictví je popsána v teoretické části. Právníčka projektu CDVP má ale praktické zkušenosti, kde se praxe od teorie velmi liší. *„Soud často nic nevyřeší. Dají muži pouze pokutu a to je vše. Pro ženy to neznamena žádnou ochranu, natož spravedlnost“* (právníčka CDVP).

4.2.1 Alternativní bydlení v Thanapara Swallows Development Society

Na základě získaných informací v rámci setkání s uživateli výše zmíněných projektů, realizování rozhovorů s pracovníky organizace a studia materiálů mi vyvstala otázka, jaké možnosti v oblasti bydlení má žena, na které bylo nebo stále je páčáno násilí manželem případně jiným blízkým rodinným příslušníkem. Začala jsem se více zajímat o problematiku bydlení a zjistila jsem, že ženy jsou často mužem nuceny opustit jejich domov. *„Ženy jsou v naší zemi ve velmi znevýhodněné a náročné pozici. Zůstane-li u manžela, bude ji bít a ubližovat jí, nikdy nebude nezávislá. Jde-li k otci, ten není schopen a někdy ani ochoten se o ni postarat, natož jí zajistit ochranu před rozrušeným manželem“* (ředitel TSDS). Jsou tedy vystaveny situaci, kdy nemají kam jít. *„Někdy si manžel uvědomí, že udělal chybu a chce svoji ženu zpět. Někdy prostě poradenství nestačí. Je potřeba, aby se od sebe odloučili alespoň na nějaký čas, aby si manžel uvědomil, co se vlastně děje. Po tuto dobu ale potřebuje žena někde zůstat a to je v této zemi velký problém, protože pokud žena nemůže zůstat po určitou dobu mimo domov, manžel jí bude bít víc a víc“* (ředitel TSDS).

Ředitel TSDS nad poskytováním této služby do budoucna velmi vážně uvažuje, protože mají dobré zázemí, kde by mohla být tato pomoc realizována. *„Bylo by dobré mít zde takové zařízení. Často sem chodí ženy a řeší tento problém, protože nemají kam*

*jít*⁷⁵.“ V rámci expertního rozhovoru mi ředitel organizace představil jeho vizi alternativního bydlení, které by chtěl v budoucnu vybudovat v TSDS. „*Bydlení by mělo odpovídat potřebám žen. Chtěl bych, aby měly možnost samostatného vaření. Kapacita by vzhledem k prostorám mohla být 15-20 žen.*“ V kampusu organizace se nacházejí prostory, které by mohly být využity. Organizace disponuje i sociálním kapitálem, tedy školenými pracovníky, kteří s ženami již v mnoha případech pracují na řešení jejich rodinné situace. „*I přesto, že by žena zůstala v našem ubytovacím zařízení, program CDVP by čas od času komunikoval s ní i s jejím manželem. Pracovníci by se snažili situaci řešit. Můžeme ženám nabídnout společné diskuze s ženou, jejím mužem a jejich rodinou, abychom zjistili, co na celou situaci říkají a co si vlastně myslí. Pokud bychom se shodli, že situace je uklidněná a pro ženu bezpečná, mohla by se vrátit k manželovi.*“ Jedním z problémů kromě finančního zabezpečení pro realizaci nové služby, je nedostatek informací pro poskytnutí kulturně i sociálně citlivé pomoci v rámci alternativního bydlení. „*Máme skvělou možnost mít takové zařízení přímo zde. Máme prostory, místo je bezpečné a ženy ho znají. Máme pracovníky v rámci projektů CDVP, Net to Rights a Access to Rights. Nejsou ovšem finanční zdroje na realizaci tréninků, které by měly být součástí bydlení. Při volném pracovním místě bychom mohli nabídnout práci ženám přímo v Handicraft programu. Ale bez financí nejsme schopni realizovat takový trénink*“ (ředitel TSDS).

Organizace TSDS se zaměřuje na boj proti domácímu násilí, ale neposkytuje ženám tento typ pomoci i přesto, že v rámci závěrečného reportu k projektu CDVP je téma bezdomovectví u žen, na kterých je páčáno násilí, identifikováno jako palčivý problém.

4.2.2 One Stop Crisis Centre v Rajshahi (OCC)

V Evropě mají ženy oběti domácího násilí možnost vyhledat odbornou pomoc a využít azylového bydlení zaměřeného právě na pomoc obětem domácího násilí. V Bangladéši není pojem azylové bydlení⁷⁶ znám, přesto v rámci MSPVAW⁷⁷ byla vybudována One Stop Crisis Centre, která poskytují ženám dočasné bydlení. V rámci

⁷⁵ V době realizace rozhovoru s ředitelem TSDS ho navštívila matka s dcerou, jejíž manžel ji fyzicky napadl (dívka měla vylámané zuby) a hledala pomoc právě v TSDS. Rodiče se o dívku nemohli postarat. Ředitel TSDS jí mohl nabídnout střechu nad hlavou jen provizorně, doporučil jí poradenství v rámci CDVP.

⁷⁶ Velmi často je využíván anglický pojem ‚shelter‘.

⁷⁷ Program realizovaný za podpory bangladéšské ministerstva MoWCA a dánské vlády je více popsán ve třetí kapitole.

celé problematiky domácího násilí jsem měla možnost navštívit OCC ve městě Rajshahi. Během prohlídky zařízení jsem hovořila⁷⁸ s ženami, které v zařízení bydlí. Realizovala jsem expertní rozhovor se zástupkyní výkonného ředitele.

OCC je zařízení zřizované a financované bangladéšskou vládou v rámci programu Multi-Sectoral Programme on Violence against Women. Toto zařízení poskytuje dočasné bydlení pro ženy oběti domácího násilí. *„Nabízíme ženám ubytování po dobu jednoho roku. Máme kapacitu pro šestnáct žen. Každá z žen si může vzít do našeho zařízení dvě děti. Vláda chce navýšit počet míst pro padesát žen. Problém ovšem je, že nemáme dostatečné prostory.“* Rozšíření kapacity by mohlo vést k větší dostupnosti. V souladu s dostupností hovořím spíše o dostupnosti pro ženy ve větších městech. Ženy z venkova se většinou do těchto zařízení nedostanou, ať už se jedná o nízké povědomí o poskytovaných službách státním sektorem, nebo z důvodu nedostatku finančních kapacit na dopravu do města, nebo separaci ženy pouze v privátní sféře života. *„...nepracujeme ve vesnických oblastech. Pro ženy z vesnice by bylo náročné se do našeho zařízení dostat“* (asistentka ředitele OCC).

Zajímala jsem se, jakým způsobem se ženy dozvědí o této možnosti pomoci. *„Ženy, které ohlásí domácí násilí a sepiší stížnosti, se o této možnosti dozvědí od místního pracovníka, který se s nimi často snaží pracovat na kompromisu. OCC je pro ženy něco jako poslední možnost, když vyjednávání nefunguje.“* Dočasné bydlení je ženám poskytováno zdarma. Součástí pomoci ženám obětím domácího násilí je právní poradenství. *„Když sem ženy přijdou, znamená to, že se rozhodly řešit svoji situaci. Nabízíme jim proto právní a sociální podporu.“* Ženám je také poskytnuta základní lékařská péče. Pobyt v OCC není pro ženy jednoduchý. Ocitají se na neznámém místě a bez rodiny. Zástupkyně ředitele udává, že OCC může být pro ženy i útočištěm: *„Stává se hodně často, že sem přijde manžel a chce svoji ženu zpět. Objevily se nám i případy, kdy se pokusil ženu odvést násilím. Z těchto důvodů zde máme stráž. Snažíme se ženy chránit. Pokud chce jít žena domů za manželem, nebráníme jí.“*

V rámci pobytu se ženy účastní praktických nácviků šití a vyšívání. *„Běžný den vlastně vypadá tak, že ráno ženy vstanou, postarají se o děti, nasnídají se a poté mají dvě hodiny praktického tréninku. Poté mohou odpočívat nebo si vzájemně pomáhat s vařením. Po obědě mají opět dvě hodiny praktických tréninků. Odpoledne mají volno.“* Zástupkyně ředitele vnímá možnost praktických tréninků jako velmi užitečnou,

⁷⁸ Jednalo se především o zdvořilé představení a vysvětlení za jakým účelem jsme zařízení navštívili, ženy se právě účastnily praktického tréninku v šití a vyšívání, který je součástí služeb v rámci zařízení.

protože ženy nemají práci. Výrobky, které vyrobí v rámci praktických tréninků, mohou prodávat. *„Ženy nemají práci, nemají tedy ani žádné finance. Tyto tréninky jim mohou dodat sebevědomí a vede je to k soběstačnosti. S vydělanými penězi se mohou stát nezávislejšími.“*

Tato centra neposkytují jen dočasné ubytování. Jejich hlavní aktivitou je poskytnutí zdravotního ošetření, a proto jsou součástí univerzit se zaměřením na medicínu. Kromě lékařského ošetření jsou zde obětí domácího násilí nabízeny sociální služby, právní poradenství a dočasné bydlení (Islam, 2011, str. 29). Ubytování je v rámci OCC poskytnuto pouze na dobu nezbytně nutnou pro překonání krizové situace. Ve výsledku je účinnost dočasného bydlení hodnocena pouze 58 % s následným doporučením výrazného zlepšení v poskytování této služby (Islam, 2011, str. 32-33).

4.3 Analýza hloubkových rozhovorů

V této části bude prezentována obsahová analýza rozhovorů s respondentkami, které jsou klientkami projektu CDVP. Tyto respondentky mají osobní zkušenost s domácím násilím.

4.3.1 Příčiny domácího násilí

Domácí násilí může zaujmout různé podoby a stejně tak má i různé spouštěče, které na ženě zanechají následky. Muži často projevují svoji sílu fyzickou převahou nad ženou. Mezi velmi častou příčinou domácího násilí se řadí například věno. (R2): *„Vdala jsem se před rokem a půl, moje rodina dala dohromady věno v hodnotě 40.000 BDT⁷⁹, což byl pro moji rodinu velký výdaj. Po svatbě chtěl manžel další peníze, ale rodina neměla víc peněz. Tak mě začal bít, protože jsem nebyla schopná mu zaplatit.“* Další identifikovanou příčinou je polygamie muže. V islámu muži mohou mít více žen za předpokladu, že všechny své manželky dokáží zabezpečit. Realita ale ukazuje opačnou stranu mince (R6): *„Vdala jsem se před 15 lety, před 8 lety se můj manžel oženil s novou ženou, začal mě mlátit a vyhodil mě z domu...“* Ženy mají zkušenosti i s psychickým onemocněním manžela (R5): *„...manžel začal mít psychické problémy, byl psychicky nemocný a začal mě bít...“* nebo i s rozvodem (R1): *„...máme dvě děti a on se se mnou rozvedl, aniž by mi to řekl. Byla jsem v jeho domě a on přišel a řekl mi, že musím odejít, ale já jsem jít nechtěla. Ukázal mi rozvodové papíry a řekl:*

⁷⁹ V převodu na české koruny se jedná o částku převyšující 12. 000 Kč (Kurzy.cz, 2015).

„Rozvedl jsem se s tebou, běž pryč!“ Nechtěla jsem jít, protože jsem neměla kam jít.“ Respondentka zde poukazuje na zajímavý fakt, kdy nazývá místo kde bydlí jeho domovem. Žena prakticky nikde nebydlí.

Některé z těchto příčin jsou ovlivněny kulturou, tradicemi a náboženstvím. Mezi tyto příčiny se řadí věno a polygamie. Věno je navíc charakteristické spíše pro venkovské oblasti než pro větší města. Na věno existují různé pohledy. Někteří lidé vnímají věno jako příčinu rodinných hádek, sporů a příčinu domácího násilí. Jiní se na věno dívají jako na pojistku při rozvodu a mezi generačně předávanou tradici. Jakmile se muž se ženou rozvede, měl by jí část financí vrátit. V praxi se ale žena často k penězům z věna už nedostane. Islám povoluje mužům mít více žen za předpokladu, že je dokáže zabezpečit. V západním světě není polygamie příliš pozitivně přijímaná, naopak setkává se s velkou kritikou. Ani mezi samotnými muslimy není zastoupený jednotný názor ohledně mnohoženství.

Duševní onemocnění, které udávala jedna z respondentek, je naopak faktorem osobnostním. V mnoha případech se ženy provdávají za muže s duševním onemocněním. Sňatek bývá velmi často sjednaný rodiči. Pokud dívka není dost atraktivní nebo rodina nemá dostatek financí na věno, hledají manžela, u kterého se mohou projevovat i určité známky duševního či fyzického onemocnění. To především proto, aby se žena vůbec provdala. Rodiče mají obavy, že by žena mohla zůstat bez manžela, protože v pokročilejším věku je velmi obtížné zakládat rodinu.

4.3.2 Způsoby řešení

Většina žen řeší otázku co si počít, když muž používá fyzické násilí a ženu vyhazuje z domova. Ženy mají různé strategie, jak se s nastalou situací vyrovnat. Často v nevědomosti zůstávají v kruhu násilí, protože nevidí jinou možnost. Nyní i za podpory státu se mohou domáhat právní ochrany a žádat nápravu. Důležitá je ovšem informovanost žen o jejich právech a možnostech, jak se proti jednání mužů bránit. (R3): *„Nevěděla jsem, jak situaci řešit, co mám dělat a komu to říct.“* Dalším problémem je, že domácí násilí je považováno za situaci, která je řešena uvnitř domácnosti, uvnitř privátní sféry (R2): *„Byla jsem doma a starala se o domácnost.“*

4.3.2.1 Odchod od manžela

Žena je často v nastalé situaci nucena odejít od manžela. Nejčastěji odchází k rodičům nebo příbuzným. (R3): „*Vdala jsem se před dvěma a půl lety, u manžela jsem zůstala jen šest měsíců, protože jsem se před dvěma lety rozvedla. Žiju nyní s otcem...*“ Ženy s dětmi ale většinou nemohou u rodičů zůstat dlouho, protože nemají příjem a rodina se o ně nemůže postarat. (R2): „*Po rozvodu bylo náročné vrátit se k rodičům, bojíte se, stydíte se,...*“ (R3): „*...neustále přemýšlím nad tím, jestli jsem pro ně přítěž...*“ (R5): „*Byla jsem chvíli u bratra, ale nešlo to, šla jsem tedy k otci. Nakonec jsem se musela vrátit k manželovi, neměla jsem jinou možnost.*“ Některé ženy v sobě ale najdou sílu a odhodlání postavit se předsudkům společnosti a budovat svoji soběstačnost a nezávislost. (R1): „*...odešla jsem do Rajshahi, protože můj otec je velmi chudý a já pro něj byla velké břemeno. Opravdu jsem si myslela, že už se do manželova domu nevrátím...Našla jsem si tam práci, kde jsem si vydělala nějaké peníze a měli jsme tři jídla denně.*“ Ženy jsou okolnostmi často nuceny vrátit se zpět k tyranovi a celý kolotoč se znovu opakuje. (R1): „*...místo, kde jsem v Rajshahi byla, nebylo bezpečné. Pracovala jsem v budově, kde moje malé děti běhaly nahoru a dolů, byla tam hlavní silnice⁸⁰. Bála jsem se, že se jim něco stane. (...) přijala jsem, že mě mlátí a ubližuje mi, ale kvůli dětem jsem se vrátila zpět. Myslela jsem si, že bychom jako rodina měli držet při sobě*“ Silné rodinné vazby a touha udržet rodinu pohromadě je faktor, který nutí ženy vracet se zpět. (R4): „*...mám s ním děti, jsme rodina, proto jsem se vrátila.*“ (R2): „*...otěhotněla jsem, kdybych se nevrátila, dítě by nedostalo ID. Měly bychom být spolu jako rodina.*“ Stává se, že po čase odloučení si manžel uvědomí svoji chybu a žádá ženu, aby se vrátila zpět (R6): „*...odešla jsem, ale pak mi nabídl pole, abych se vrátila zpět...*“, to ovšem není vždy konec domácího násilí. „*...byl to tak trochu kompromis, vrátila jsem se, ale po čase mě začal opět bít a vyhazovat z domu.*“

4.3.2.2 Kompromis

Odchodem od manžela se situace nevyřeší. Žena, která byla často ekonomicky závislá na muži (R1): „*...jednou za měsíc mi dal nějaké peníze, ale vůbec se nezajímal o mě ani o děti.*“, najednou zůstává bezprizorní. Mnoho žen domácí násilí neohlásí

⁸⁰ Provoz na silnicích hlavně ve větších městech je opravdu velmi frekventovaný a je zde velké riziko zranění.

z mnoha důvodů. (R1): „Ze začátku jsem to nikomu neříkala (...) asi jsem se styděla. Pak jsem se svěřila jeho bratrovi.“

Ženy, na kterých bylo pácháno násilí, se často snaží řešit situaci i jiným způsobem než jen nuceným odchodem z domova⁸¹. Protože s nimi manžel odmítá diskutovat o možném kompromisu, ujímá se role vyjednavče rodič (R2): „...moje matka si s ním šla promluvit, ale on odmítal, abych se k němu vrátila.“ nebo někdo z rodinných příslušníků (R1): „Svěřila jsem se s celou situací jeho bratrovi, který se nabídl, že si s ním promluví, ale nefungovalo to. Stále se to opakovalo.“ Terénní pracovníci se proto snaží kontaktovat ženy a nabízejí jim možnost situaci řešit skrze řízené diskuze a meetingy s pracovníkem projekt CDVP. (R4): „Přišla jsem k pracovníci CDVP⁸² a mluvila jsem s ní o mém problému. Prostřednictvím projektu CDVP nám domluvila sezení v Thanapaře, kde jsme vyjednávali nějaký kompromis.“ Vyjednávání a sezení je založeno na principu tvorby kompromisu za účelem snížit domácí násilí. U sezení by měli být přítomni oba partneři. (R2): „Pracovnice CDVP nám domluvila sezení v TSDS, ale on nepřišel na dvě sezení. Dorazil až na třetí, kde jsme se pokoušeli vymyslet nějaký přijatelný kompromis. Byla jsem těhotná a manžel říkal, že to není jeho syn, odmítal ho. Až po několika sezeních našeho syna přijal za vlastního.“ Poradenství probíhá mezi mužem, ženou a pracovníkem mimo domácnost oběti tak, aby bylo zajištěno neutrální území. Pracovníci zahrnutí v projektu navštěvují rodiny i přímo v domácnostech, kde s ženou i mužem diskutují o doporučených opatřeních. (R2): „Několikrát za námi přišla pracovnice CDVP i domů...“ Někdy ani mediace mezi partnery není stoprocentně úspěšná. (R5): „...nastěhovala jsem se zpátky, když s ním pracovnice CVDP promluvila, násilí omezil, ale nepřestalo to úplně.“

4.3.2.3 Alternativní bydlení jako možnost řešení domácího násilí

Ženy se ve většině případů chtějí vdát a vytvořit rodinu. (R4): „Ano vždycky jsem chtěla mít manžela a děti, chtěla jsem mít rodinu.“ Možnost žít samostatně je stanovena jako jedna z výzkumných otázek. Se samostatným bydlením měla zkušenosti jedna respondentka (R1): „Byla jsem sama s dětmi nějaký čas v Rajshahi, měla jsem práci, ale nakonec jsem se ale vrátila k manželovi.“ Názory respondentek

⁸¹ Odchod od manžela a snaha o kompromis se nevylučují, naopak tyto snahy o nalezení řešení se vzájemně doplňují.

⁸² Respondentky uváděly jméno pracovnice, která s nimi byla přítomna u rozhovorů, z důvodu ochrany údajů nebude jméno pracovnice zveřejněno – bude využíván pouze termín pracovnice CVDP.

na samostatné bydlení se lišily. (R5): „Nevím, nedokážu říct, neumím si představit žít mimo domov.“ (R4): „To je těžké odpovědět. Nevím, jestli bych zvládla žít úplně sama. Měla bych strach, že nejsem na bezpečném místě. Strach, že se může něco stát mě nebo dětem.“ Pro některé by dočasné bydlení mimo domov manžela nebo domov rodičů bylo přijatelné jen za určitých podmínek, mezi které se řadila snaha o urovnání situace. (R1): „Prvně bych se pokusila zůstat u manžela, to by pro mě a děti bylo nejlepší. Jestliže by nezměnil své chování a nezačal by se o nás konečně starat, tak bych si našla práci, vydělala bych peníze. Cokoliv bych potřebovala já nebo děti, mohla bych to koupit⁸³. Také bych zkusila jít k rodičům, tak jak jsem to už zkoušela. Jelikož jsem nevěděla, že zde taková možnost je, byla jsem nucena se vrátit k manželovi.“ Nebo hledání dočasného domova u příbuzných. (R6): „Pokud bych nemohla zůstat u příbuzných, šla bych raději na nějaký čas alternativní bydlení, než se situace uklidní.“ Je evidentní, že ženy vnímají alternativní bydlení jako přijatelné až jako poslední možnost při řešení jejich složité rodinné situace. (R3): „...pokud bych měla problém s manželem a já ani moje děti bychom tam nemohly už déle zůstat, pak si to dokážu představit. Ale bylo to jako poslední možnost. Nejdříve bych se pokusila problém s manželem vyřešit, pokud by to nepomohlo, šla bych k otci. Pokud bych nemohla už déle zůstat u otce, bylo by dobré mít zde další možnost, kam jít, protože jinak bych se musela vrátit zase k manželovi.“

Respondentky navíc netušily, že možnost dočasného bydlení pro ženy oběti domácího násilí existuje (R2): „Ne nevěděla jsem o této možnosti.“ (R6): „...ani o tom, že je to i v Rajshahi.⁸⁴“ Rajshahi je velké město naprosto odlišné od života na venkově. (R4): „...pokud by byla možnost takového ubytovacího zařízení zde, raději bych zůstala zde. Mám zde rodinu a ve velkém městě to neznám.“

Výše uvedené způsoby řešení domácího násilí se vzájemně doplňují. Žena hledá oporu v rodičích. Tuto možnost považují za přirozenou i u mnoha jiných problémů, kdy ženy hledají pomoc především v rodině. Situace ohledně vyjednávání kompromisu je dle mého názoru nejen kulturní faktor, ale je to způsob řešení, který je dán legislativním omezením. Žena do nedávna neměla téměř žádné možnosti pomoci. Teprve před pár lety bangladéšská vláda schválila zákon, který prohlašuje domácí násilí za trestný čin. Otázkou stále ale zůstává vykonatelnost trestů za páchaní domácího násilí. Proto ženy volí cestu menší zla a snaží se vyjednat kompromis za pomoci rodiny nebo pracovníků

⁸³ Respondentka poukazuje na ekonomickou závislost žen na mužích.

⁸⁴ Kapacita OCC v Rajshahi je omezená na 20 míst (+ děti), ženy z Chargat upazily by pravděpodobně neměly možnost se do tohoto zařízení dostat z kapacitních důvodů. Zajímala mě pouze informovanost žen.

organizací věnující se této problematice. Alternativní bydlení je pro ženy pochopitelně poslední volba. Především z toho důvodu, že s tímto druhem pomoci nemají žádné zkušenosti. Z historického a náboženského hlediska by žena měla mít manžela a tvořit rodinu. Společnost není zvyklá, aby žena fungovala samostatně. Proto i pro samotné ženy je těžko představitelné, že by bydlely samostatně bez mužského vedení. Celkově problematice bydlení u žen, na kterých bylo pácháno domácí násilí, není věnována dostatečná pozornost ani ze strany státu. Bude zajímavé sledovat proměny postoje společnosti k domácímu násilí a poskytování pomoci těmto ženám nejen ze strany neziskových organizací, ale také ze strany státního sektoru.

4.3.3 Potřeby žen v rámci alternativního bydlení

Každá služba by měla reagovat na potřeby cílové skupiny, které se identifikují na základě průzkumu. Alternativní bydlení by ženy volily až jako poslední možnost. (R3): *„Volila bych tuto možnost až jako poslední, nejdříve bych zkusila jiné způsoby, jak to s manželem urovnat.“* Volba alternativního bydlení by jim mohla pomoci řešit životní situaci a soužití s manželem. (R2): *„Možná by nám to mohlo pomoci, ale to nedokážu teď říct.“*

4.3.3.1 Pobyt s dětmi a vzdělání pro děti

Zařízení by mělo reagovat na potřeby žen. Tyto potřeby by jim umožnily důstojný pobyt v ubytovacím zařízení. Mezi základní potřebu se řadí možnost bydlení v ubytovacím zařízení i s dětmi. (R4): *„...rodina je pro mě důležitá, bez dětí bych do takového zařízení nešla.“* (R2): *„Mám malého syna, je mu pět měsíců, chtěla bych ho mít u sebe celou dobu. Neodešla bych bez něj.“* Ženy by si pro své děti přály také možnost vzdělávání. (R5): *„Kdyby moje děti musely opustit školu nebo ji přestat navštěvovat, hledala bych jiné možnosti (...) zůstala bych u rodiny.“* (R1): *„...děti jsou naše budoucnost, chci pro ně dobré vzdělání. Pokud budou vzdělané, mohou si najít dobrou práci a vydělat nějaké peníze.“*

4.3.3.2 Základní životní potřeby a pobyt zdarma

Ženy jsou velmi často ekonomicky závislé na mužích, kteří jim dávají finanční prostředky jen na nejnnutnější věci jako je nákup potravin. (R2): *„...moje rodina mi dala věno, byla jsem bez peněz. Neměla jsem moc příležitostí si peníze někde vydělat.“* Čelí

tedy velmi často finančním problémům. (R3): „*Nemám žádné peníze, nemohla bych nic zaplatit.*“ (R1): „*...po odchodu od manžela jsem pracovala, měli jsme jídlo a vydělala jsem si trochu peněz. Ale ty peníze už nemám, protože teď nepracuji. Myslím, že to je problém více žen, že nemají peníze. Chtěla bych, aby zařízení bylo zdarma.*“

Ubytovací zařízení by tedy mělo být zdarma a poskytovat základní životní potřeby. (R2): „*Potřebovaly bychom také jídlo, nejen pro mě, ale pro děti. Nevím, jak dlouho bychom musely v takovém zařízení zůstat, nevím ani, jak to zaplatit, když nemám peníze.*“ (R6): „*Měla by tam být možnost vaření (...).*“

4.3.3.3 Zdravotní péče

Respondentky se zaměřily také na poskytnutí lékařské péče. Fyzické násilí je často velmi brutální. (R3): „*Měla jsem nějaké zranění, několikrát mi tekla krev, ale vždy se to zahojilo.*“ (R2): „*...bil mě tak silně, že jsem nemohla dýchat (...) kdyby to zařízení mohlo poskytnout nějaké ošetření, bylo by to dobré.*“ Zdravotní péče by se týkala nejen žen, ale i dětí. (R5): „*...děti jsou občas taky nemocné, musím jim koupit léky, které jsou velmi drahé (...).*“ V Bangladéši je možné koupit léky na trhu bez lékařského předpisu, jejich cena je ovšem pro chudé rodiny závratná. (R1): „*(...) léky se dají koupit na trhu, ale musíte mít peníze.*“

4.3.3.4 Poradenství

Další zajímavou potřebou, na kterou ženy poukázaly, je potřeba návazné služby. Taková pomoc se dá v tomto případě definovat jako poradenství mezi mužem a ženou, protože ženy chtějí v první řadě udržet rodinu pohromadě. (R6): „*Taky by bylo dobré asi nějaké poradenství, tak jak to zkusíme s pracovníci CVDP.*“ Poradenství by si ženy přály nejen kvůli rodině (R5): „*... bylo by to dobré i kvůli dětem. Už jsme s pracovníci CDVP na kompromisu pracovali*“, ale také i pro zajištění bezpečnosti (R4): „*...pokračovat v poradenství a pracovat na nějakém kompromisu i během toho, co bych bydlela mimo domov, tak jako když jsem byla u otce. Když budeme s manželem spolupracovat, nebudu se bát, že by si pro mě rozzuřeně do zařízení přišel...*“ Na základě poskytnutých návazných služeb, které by mohly být zajištěny prostřednictvím projektu CDVP, se může žena s dětmi vrátit zpět manželovi. (R1): „*...pokud bychom s manželem během pobytu v zařízení pracovali na urovnání situace mezi námi a on by se opravdu změnil, vrátila bych se k němu.*“ Jednotlivé činnosti

nesmí být odděleně, ale naopak je nutné spolupracovat pro zajištění důstojného života žen a jejich dětí. (R6): „*Mohlo by to být místo, kde budeme mít čas pracovat na našem problému.*“

4.3.3.5 Pochopení okolí a bezpečí jako priorita

Otázka bezpečnosti je vnímána respondentkami velmi vážně. Představa žít po nějaký čas samostatně v cizím prostředí bez manžela se často vymyká kulturnímu smýšlení. (R6): „*Možná by moje rodina nepochopila, proč chci do takového zařízení jít. Báli by se, že to pro mě není bezpečné místo.*“ Je přirozené, že pociťují silnou touhu po bezpečném prostředí. (R1): „*...mělo by to být bezpečné místo. Stává se mi, že ke mně přijdou nějakí lidé a mluví se mnou špatně, takže bych nechtěla být s dětmi na místě, kde to není bezpečné.*“ (R6): „*...v takové situaci, kdy žiju ve strachu, myslím, že potřebuju bezpečí, nějaké útočiště.*“ Bezpečí je priorita právě z již výše uvedených důvodů. Pokud by nebylo zařízení hlídané, manžel nebo jiný rodinný příslušník by si mohl pro ženu přijít. (R3): „*Měla by tam být ochranka, když by manžel nebo někdo z jeho rodiny přišel a vyrušoval nás nebo nám vyhrožoval.*“ Otázka bezpečnosti je spojená se situací, kdy žena se najednou ocitá sama v neznámém prostředí a mezi cizími lidmi. (R4): „*Ráda bych byla na místě, kde to znám. Nechtěla bych jít daleko od své rodiny. Chtěla bych, aby to místo bylo bezpečné. Chtěla bych také zůstat v kontaktu se svým manželem.*“ Navíc vnímání ostatních lidí v komunitě může být pro ženu také ohrožující, zvláště po odchodu z ubytovacího zařízení. (R5): „*...někdy lidé nevědí nebo nerozumí tomu, co se mi stalo, a mohli by si myslet, že dělám něco špatného a nepřípustného, když opouštím manžela a rodinu.*“ Umístění zařízení do bezpečné a známé lokality může být uklidňující nejen pro ženu samotnou, ale i pro její okolí. Pro respondentky by bylo v takovémto zařízení důležité také zajištění personální. (R2): „*Odešla jsem od manžela, protože mě týral, takže místo, kde bych hledala přístřeší a pomoc by mělo být přátelské. (...) aby se mnou nebo s dětmi nikdo nemluvil špatně, aby lidé, kteří by tam pracovali, byli přátelští, já se pak nebála s nimi mluvit. Chtěla bych, aby tam byla přátelská atmosféra.*“ Bezpečné prostředí může ženám vytvořit prostor, kde se po dlouhé době cítí příjemně. (R4): „*Myslím, že potřebuji vědět, že je to místo, kde se můžeme pokusit zlepšit naše životy a ne si je ještě víc zničit.*“

4.3.3.6 Zvyšování praktických dovedností jako cesta k soběstačnosti

Další zjištěnou potřebou, kterou identifikovaly všechny respondentky, byla možnost praktického nácviku šití nebo vyšívání, který by zvyšoval jejich dovednosti. (R1): *„Umím trochu šít a vyšívat, a pokud by byla možnost v rámci pobytu v zařízení se zlepšit, abych pak mohla výrobky prodávat a vydělat si nějaké peníze, bylo by to dobré.“* Zvyšování dovedností pomocí praktických tréninků by vedlo ženy k soběstačnosti, nezávislosti a větší sebeúctě. (R4): *„...chtěla bych občas mluvit se svojí rodinou a kdybych si mohla vydělat nějaké peníze, třeba prodejem výrobků, byla bych více nezávislá a mohla bych je navštívit kdykoliv bych chtěla.“* (R2): *„Pokud by to bylo místo, kde by se realizovaly nějaké aktivity a já se mohla zlepšit v šití nebo vyšívání a zároveň si vydělat i nějaké peníze, byla by to možnost nového začátku pro mě i mé děti. (...) Byla jsem doma, neměla jsem moc příležitostí vydělat si nějaké peníze.“* Není to ovšem jen otázka výtěžku finančních prostředků, ženy se na potřebu tréninku v rámci alternativního bydlení dívaly jako možnost odreagování a zapomenutí na svou situaci. (R3): *„...měly by tam být poskytovány nějaké aktivity, abych měla jak trávit čas, zatímco jsou děti ve škole. Ráda vařím, ale chtěla bych se zabavit i jiným způsobem. (...) Byla by to možnost jak se zaměstnat, jinak bych neustále přemýšlela nad tím, že se vrátím k manželovi. Ale když mám co dělat, čas ubíhá rychleji.“* Získané dovednosti vedou ke zvýšenému sebevědomí žen, které již nemusí být plně závislé na muži, ale mohou se zaměřit na své aktivity. (R4): *„Mít práci je důležité, protože když pracuji, ostatní z vesnice si nebudou myslet, že zůstávám na špatném místě. Měla bych nějaký příjem. Po odchodu z ubytovacího zařízení bych si za vydělané peníze mohla koupit drůbež.“* Ženy by se mohly díky zvýšeným kompetencím úplně osamostatnit. (R1): *„Kdyby se můj manžel nezměnil a žádný kompromis by nefungoval, bylo by nejlepší, kdybych si mohla během pobytu vydělat nějaké peníze, které bych si šetřila. Po odchodu ze zařízení bych si koupila kus pole a postavila vlastní dům.“* Jiné respondentky ovšem preferovaly návrat k manželovi (R6): *„...chtěla bych se vrátit k manželovi“*, nebo zpět k rodičům a mohly by je i finančně podpořit. (R5): *„...už bych nemusela být takové břemeno, mohla bych něco přispívat (...).“*

Většina zmíněných potřeb je velmi typická pro ženy, které chtějí být v kontaktu se svými dětmi a myslí na jejich budoucnost. Domácí násilí má negativní dopady i na děti, které jsou často svědky násilných činů. Z určitého úhlu pohledu tímto způsobem rodiče předávají jisté vzorce chování svým dětem. Je proto přirozené, že ženy

chtějí své děti chránit, zajistit jim nejen střechu nad hlavou a stravu, ale také dobré vzdělání. Bezpečí a ochrana by mohl být právě jeden z faktorů, který by mohl ženy do zařízení přitahovat, protože v případě výskytu domácího násilí domov najednou přestává být bezpečným místem. V západním světě oběti domácího násilí hledají pomoc v azylových domech, které mají mnohdy utajenou adresu. Tato adresa je právě jedním z prvků pro zajištění bezpečí. Tento způsob se ovšem nedá praktikovat v této kulturně i nábožensky odlišné zemi. Rodinné vazby jsou zde velmi silné a ženy si přejí být v kontaktu se svojí rodinnou i manželem. Pro bangladéšské ženy je však stále myšlenka samostatného bydlení velmi vzdálená a abstraktní. Specifické pro Bangladéš je identifikovaná potřeba praktických tréninků. Bangladéš je velkým vývozcem textilií, které šijí převážně ženy. Získání praktických dovedností jako šití, vyšívání nebo tkaní může u žen opravdu vést k vyšší míře soběstačnosti, sebevědomí a finanční nezávislosti.

5 Diskuze

V této kapitole budou představeny výsledné informace získané obsahovou analýzou dat. Zaměřím se na slabé stránky výzkumu a představím svá doporučení. Mým výzkumným cílem bylo zjistit, co vnímají ženy jako potřebné v rámci alternativního bydlení. Na základě tohoto cíle jsem stanovila dvě výzkumné otázky: *Dokáží ženy oběti domácího násilí žít samostatně? Co vnímají ženy oběti domácího násilí jako potřebné v oblasti alternativního bydlení?*

Obsahovou analýzou jsem identifikovala nejen, co vnímají ženy jako potřebné, ale byly zjištěny také příčiny domácího násilí. Dále se podařilo specifikovat způsoby řešení, které ženy využívají, aby zastavily nebo unikly domácímu násilí. Tyto informace jsem získala především díky struktuře rozhovoru, kdy jsem se pokoušela s respondentkami otevřít dané téma základními otázkami o jejich životě a o zkušenostech s domácím násilím. Respondentky se velmi často dlouze rozhovořily. Byla jsem mile překvapená jejich přístupem otevřeně hovořit o svých zkušenostech. Nejčastější příčinou se jeví věno, polygamie a zdravotní problémy muže, především duševní onemocnění. Příčiny domácího násilí jsou popsány v teoretické části v kapitole Faktory ovlivňující domácí násilí. Heise (1994 in UNICEF, 2000 str. 7) řadí věno do skupiny kulturních faktorů. Rurální bangladéšská společnost je stále silně ovlivněna kulturními normami. Z toho důvodu je věno častější praktikou spíše na vesnicích než ve větších městech. Podobná situace je také v sousedních zemích, Indii nebo Pákistánu, kde se tisíce žen stává obětí domácího násilí nebo vraždy kvůli věnu (Vlachová, Biason, 2005, str. 9).

Islám dovoluje mužům vzít si více žen. Ovšem pouze za předpokladu, že muž dokáže své manželky zabezpečit. Dvořáková (2008, str. 10) uvádí, že ve většině muslimských zemí převažuje monogamní rodina a přisuzuje to osvětovým kampaním. Dvě z dotazovaných respondentek mají zkušenost s rozvodem. Abdalati (nedatováno, str. 70) popisuje manželství jako trvalé pouto mezi mužem a ženou. Svě tvrzení však doplňuje tím, že se nejedná o pouto nezrušitelné. Způsoby rozvodu jsou více popsány v teoretické části. Jedna z rozvedených respondentek při popisu své životní zkušenosti dokonce uvedla, že i přestože se s ní manžel rozvedl, později se k němu opět vrátila.

Muži si svoji nadvládu nad ženským životem dokazují převážně fyzickou silou doprovázenou ekonomickou separací žen. Žena je odříznuta od společnosti, protože nechodí do práce a její sociální kontakt je v některých situacích omezen na návštěvu

trhu. Md. Zahidul Islam (2011, str. 30) sám udává, že forma domácího násilí se liší v závislosti na dané společnosti. V Bangladéši je domácí násilí ovlivněno především sociálními a kulturními podmínkami.

Následkem domácího násilí páchaného na ženách je nucený odchod z domu manžela. Respondentky hledaly střechu nad hlavou u svých rodičů nebo příbuzných. Toto řešení se ukázalo jako dočasné, nikoliv dlouhodobě udržitelné. Hlavní důvod, který respondentky udávaly, byla ekonomická zátěž. Rodiče pocházejí často z velmi chudých poměrů, životní úspory šly na věno dcery. Respondentky byly okolnostmi nuceny volit návrat zpět k manželovi. Dalším způsobem, který v mnoha případech doplňoval odchod z domova, bylo hledání kompromisu. Na kompromisu je postavené poradenství poskytované prostřednictvím projektu CDVP. Respondentky udávaly, že primárně chtějí udržet rodinu pohromadě. Ve většině případů se tyto strategie řešení domácího násilí vzájemně doplňují. Ženy odchází od manžela, protože byly ve většině případů nuceny odejít. Hledají dočasné bydlení u rodičů a zároveň se snaží řešit situaci s manželem pomocí kompromisu. Zajímavé bylo také zjištění, že se v počáteční fázi rodiče nebo příbuzní ujímají role vyjednávačů. Snaží se manžela přesvědčit, aby vzal ženu zpět domů a omezil násilí. Až později se role mediátora mezi mužem a ženou ujímají proškolení pracovníci z projektu CDVP.

V rámci výzkumu jsem se zajímala o to, zda by alternativní bydlení mohlo být řešením pro domácí násilí. Zde bylo zcela zásadní zodpovězení výzkumné otázky, zda ženy obětí domácího násilí dokáží žít samostatně. Jedna z respondentek má zkušenosti se samostatným bydlením ve velkém městě, jiná si tuto situaci nedokáže představit. Mám za to, že je to dáno kulturními vzory ve společnosti, kdy ženy ve své podstatě nechtějí být samy, chtějí mít rodinu a být její plnohodnotnou součástí. Toto tvrzení potvrdila i respondentka. Samostatné bydlení si nedokáží respondentky představit. Objevily se u nich obavy, jakým způsobem by to přijala rodina a okolí. Zároveň by nechtěly žít v místě, které by bylo příliš vzdálené od jejich rodiny. Pokud by žena byla sama s dětmi v podobném typu zařízení a řešila by svoji situaci, okolí by mohlo být vůči samostatnému bydlení žen shovívavější. V Afganistánu ženy čelí soudnímu stíhání za to, že utíkají z domu v případě výskytu domácího násilí. Tato soudní stíhání žen se dějí i přesto, že žádný takový zákon není. Ženy se navíc mnohdy bojí obrátit na státní bezpečnostní složky při výskytu domácího násilí. Mají strach z institucionálního násilí a nuceného návratu k manželovi (HRW, 2011). Alternativní bydlení je vnímáno respondentkami jako poslední možnost, ke které by se uchýlily za předpokladu, že

nefunguje kompromis s manželem a nemohou zůstat u rodičů nebo příbuzných. Vnímají alternativní bydlení jako dočasnou variantu. V rámci poradenství se pracuje na tvorbě kompromisu mezi mužem a ženou. Během pobytu by ženy chtěly pokračovat v těchto poradenských sezeních s manželem. Po odchodu z ubytovacího zařízení preferují návrat k manželovi za předpokladu, že se situace uklidní.

Kromě poradenství identifikovaly respondentky také potřeby, mezi které se řadí základní životní potřeby a pobyt zdarma. Mezi základní životní potřeby se řadí možnost stravování pro ně i děti. Z důvodu časté ekonomické závislosti žen na mužích by nebyly respondentky schopné hradit pobyt v ubytovacím zařízení. Respondentky byly převážně ženami v domácnosti a neměly tedy možnost si peníze vydělat. Služba by měla být poskytována zdarma. Všechny respondentky se shodly, že by nemohly bydlet v tomto typu zařízení bez svých dětí. Tato potřeba je naprosto logická a přirozená. Téměř všechny respondentky jsou pevně spjaté se svými dětmi. To dokazuje i fakt, že nejméně tři respondentky měly své děti u sebe během rozhovorů.

Dále se zabývaly otázkou možnosti školní docházky pro děti. Jedna z respondentek se vyjádřila, že by do zařízení nemohla jít, pokud by její děti nemohly chodit do školy. Respondentky považují možnost vzdělání jako důležitou součást života, která otevírá dětem nové možnosti. Vzdělání je sice respondentkami vnímáno pozitivně, nicméně chudoba často nutí rodiče ukončit školní docházku dětí předčasně. Rodina poté hledá jinou alternativu, jak zvýšit rodinný rozpočet. Děti jsou nuceny k práci často ve velmi tvrdých pracovních podmínkách (v textilních továrnách, na čajových plantážích, jako pouliční obchodníci nebo poslíčci, dělníci, sběrači ovoce atd.).

Byla zjištěna potřeba zdravotnické péče alespoň se základním ošetřením nejen pro ženy, ale i pro jejich děti. Léky jsou v Bangladéši volně dostupné na trhu. Jsou však poměrně drahé. Vzhledem k omezeným finančním prostředkům by zařízení měla poskytovat zdravotnickou péči zdarma, případně za sníženou sazbu. Následkem domácího násilí mohou být větší či menší fyzická zranění. Respondentky uvádějí, že by během pobytu v dočasném ubytovacím zařízení mohly potřebovat základní lékařské ošetření. Téměř žádné zařízení by nebylo schopno ošetřit ženy se závažným zraněním. Vážnější případy by vyžadovaly hospitalizaci v nemocnici. Nejbližší nemocniční zařízení se nachází v Rajshahi. Human Rights Watch (2011) udává, že Afgánská vláda

chce pomocí regulačních opatření⁸⁵ zajistit, aby ženy přicházející do ubytovacího zařízení na pomoc obětem domácího násilí postoupily soudní lékařskou prohlídku. Tato lékařská prohlídka může být pro ženy velmi traumatická. Zvláště v zemi, kde není dostatek ženských lékařek.

Mezi dvě nejvíce zmiňované potřeby se řadí bezpečí a pochopení okolí a také možnost praktických tréninků. Tyto dvě potřeby zmínily všechny dotazované respondentky, a proto jim je věnována velká pozornost. Potřeba bezpečí a jistoty zaujímá druhou příčku v hierarchii potřeb od psychologa Abrahama Maslowa. Maslow se domnívá, že potřeby jsou uspořádány od nižších do vyšších úrovní. Je důležité nejdříve uspokojit potřeby nižší úrovně a následně potřeby vyšší úrovně (Matoušek, 2008, str. 208). Respondentky byly vystaveny fyzickému násilí, které často zanechaly psychické následky. Je pro ně důležité, aby jejich dočasný domov v podobě alternativního ubytovacího zařízení byl bezpečný. Je tím myšleno zabezpečení vstupu cizích osob, ale také chování a jednání pracovníků zařízení. Respondentky uváděly, že je pro ně důležitá také přátelská atmosféra mezi nimi a zaměstnanci. Respondentky se také zamýšlely nad tím, jak by jejich pobyt přijalo okolí. Human Rights Watch (2011) hovoří o tom, že zajištění bezpečí v rámci ubytovacího zařízení nesmí přesáhnout základní lidské právo na svobodu. To znamená, aby ženy neomezovala v pohybu a nepůsobila tak spíše jako vězeňské zařízení než ubytovací zařízení, které má obětem domácího násilí poskytnout pomoc.

Další výraznou potřebou jsou praktické tréninky. Díky těmto tréninkům by respondentky mohly získat nové dovednosti. Došlo by tak k výraznému zvýšení kompetencí žen. To by mohlo mít za následek mnoho pozitivních změn (obr. č. 2). Ženy v Bangladéši byly vždy závislé na mužích a měly minimální možnost podílet se na rozhodovacích procesech. (Rahman a kol, 2009, str. 144) Malhotra a kol. (2002, in Haque a kol., 2011, str. 23) rozděluje ženský rozvoj do šesti základních skupin: ekonomický, socio-kulturní, rodinný/osobnostní, právní, politický a psychologický. Nelze tvrdit, že po dobu pobytu v ubytovacím zařízení by mohly být ženy plně kompetentní ve všech zmíněných složkách. Mohlo by minimálně dojít k větší sebedůvěře a participaci v rozhodovacích procesech v domácnosti a ekonomické autonomii. Ženy by mohly na základně získaných dovedností v šití, tkaní nebo vyšívání

⁸⁵ Selay Ghaffar si tato kontrolní opatření (lékařské prohlídky, omezení pohybu atd.) vysvětluje jako důvod vlády pro zavření ubytovacích zařízení. Chtějí, aby se ženy vrátily zpět k mužům, kteří je mohou kontrolovat a ovládat tak jako tomu bylo za vlády Talibanu (HRW, 2011).

prodávat své výrobky, snížila by se tak ekonomická závislost ženy na muži. Finanční autonomie by mohla posílit právě onu možnost podílet se na rozhodování v záležitostech týkajících se domácnosti. O většině rodinných záležitostí totiž rozhodují muži: otec, manžel nebo syn (Rahman a kol, 2009, str. 144). Téma zvyšování kapacit u žen je významnou součástí mnoha výzkumů a dostává se do popředí také v politických záležitostech. Po ukončení rozhovoru s první respondentkou jsem si do své písemné dokumentace zaznačila poznatky z pozorování. Byla jsem ohromena její velkou kuráží a odvahou, když opravdu od manžela odešla. Přestěhovala se na dobu určitou do jiného města sama s dětmi. Kdyby měla tato respondentka možnost stálé práce, z našetřených peněz by si chtěla postavit dům a koupit kus pole, kde by pěstovala komodity převážně pro vlastní potřebu. Ženy na mě během pobytu v Bangladéši působily velmi submisivně, proto mě odhodlání této respondentky velmi nadchlo. Ukázalo mi, že zvyšování dovedností u žen má smysl.

Jak jsem již zmínila v průběhu práce, problematika bydlení nezaujímá v možnostech řešení domácího násilí přední místo. To i přesto, že se do této situace dostane téměř každá žena vystavena domácímu násilí. Mnoho studií se zabývá domácím násilím jako celistvou problematikou. Tyto studie se zabývají povahou, příčinami a následky domácího násilí. Je však obtížné nalézt studie věnující se konkrétně problematice bydlení u obětí domácího násilí v Bangladéši. Mnoho zemí se věnuje právní reformě tak, aby bylo domácí násilí považováno za trestný čin. Významnou součástí ze strany státu musí být podpora dalších služeb pro oběti domácího násilí. Mezi ně se řadí také ubytovací zařízení zajišťující také zdravotní, psychologické a sociální služby na pomoc obětem domácího násilí (Vlachová, BIASON, 2005, str. 25). Zajímavou ukázkou je první ubytovací centrum pro oběti domácího násilí v Laosu, které bylo otevřeno v roce 2006. Vláda sponzorovala výstavbu tohoto centra, které zajišťuje vysokou míru bezpečnosti pro své obyvatele. Pro ženy je zajištěno nejen ubytování a strava, ale i poradenství a místnost určená k tréninkům v šití, vyšívání a získávání základních manažerských schopností. Tyto praktické tréninky mají vést ženy k větší míře soběstačnosti a dopomoci jim nalézt práci (The Asia Foundation, nedatováno, str. 2). Projektová žádost toto zařízení více specifikuje. Budova ubytovacího centra v Laosu se skládá ze dvou hlavních budov. V první budově se nacházejí kanceláře a místo pro poradenství. Druhá budova slouží ženám, které se staly obětí domácího násilí nebo obchodování. Nachází se zde pokoje pro čtyři osoby, součástí je sdílená kuchyň, sprcha a toaleta. Pokoje by měly být vybavené základním nábytkem. Centrum v sobě zahrnuje

celkem pět oblastí: právní pomoc, psychologická a ekonomická podpora, zdravotní péče, praktické tréninky a podpora vzdělávání, ekonomické a administrativní oddělení (Rea, 2004). Projektová žádost ani popis zařízení ovšem nespecifikují, zda si ženy mohou vzít do zařízení své děti. To byla jedna ze základních potřeb respondentek této výzkumné studie. Podobným způsobem by se mohla organizace TSDS inspirovat pro vypracování vlastní projektové žádosti na ubytovací zařízení pro ženy oběti domácího násilí. Morris (2007) je autorem výzkumné studie zabývající se bydlením pro oběti domácího násilí v USA. Ve své studii doporučuje, aby při poskytování pomoci tohoto druhu byly zohledněny nejrůznější faktory. Mezi ně se řadí například zajištění bezpečnosti, snaha o vytvoření prostředí, které připomíná domov, rozvoj klientek, zajištění péče o děti a citlivý přístup ke kulturním a sociálním potřebám.

Vzhledem k omezenému počtu respondentek nejsou získané informace zobecnitelné na celou bangladéšskou populaci a nereprezentují tak názory všech žen v Bangladéši. Ženy byly z přilehlých vesnic v okolí Thanapary a jejich potřeby tedy odráží život na vesnici. Je pravděpodobné, že ženy z městských částí by vnímaly odlišné potřeby v rámci alternativního bydlení. Zde by bylo vhodně realizovat rozhovory s ženami, které bydlí ve větších městech, případně s ženami žijícími v OCC. Větší počet respondentek by mohl přinést pestřejší informace. Další slabinou výzkumu je pravděpodobná ztráta dat prostřednictvím překladu. Respondentky hovořily pouze bengálsky, bylo nutné zajistit si zdatného překladatele. Těmito překladateli byli většinou pracovníci TSDS. Překladatele jsem požádala o autentický překlad, protože se však nejednalo o profesionální překladatele a vzhledem k jazykovým znalostem angličtiny místních pracovníků, lze předpokládat ztrátu některých cenných dat a následné zkreslení informací. Další překážku jsem zaznamenala během realizace rozhovorů. Ženy neměly žádné informace o OCC v Rajshahi, bylo pro ně velmi náročné představit možnost dočasně bydlet v ubytovacím zařízení. Musela jsem jim prostřednictvím překladatele stručně popsat, jak takové zařízení vypadá⁸⁶. Snažila jsem se zařízení popsat tak, aby nedocházelo k ovlivnění respondentek, přesto však pravděpodobně k nechtěnému ovlivnění došlo.

Pro ženy z vesnice je dočasné bydlení poskytované OCC a podporované vládou téměř nedostupné. Proto věřím, že realizovat podobnou službu poskytovanou v rurálních oblastech Bangladéše může mít smysl. O tomto tématu jsme diskutovali

⁸⁶ Byla popsána skutečnost na základě osobní návštěvy OCC.

několikrát s ředitelem TSDS, který by se na tuto službu chtěl v budoucnu zaměřit. Potýkají se otázkou financování, které by se dalo vyřešit plánováním projektu zaměřeného na vybudování alternativního bydlení pro ženy oběti domácího násilí. Tato výzkumná studie může sloužit jako podklad pro budování služby, která bude citlivě reagovat na potřeby svých uživatelů.

Závěr

Diplomová práce se zabývá problematikou domácího násilí v Bangladéši. Cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké možnosti pomoci mají ženy oběti domácího násilí v Bangladéši. V teoretické části jsem představila kontext bangladéšské společnosti a postavení ženy v této výrazně patriarchální společnosti. V druhé kapitole jsem se zaměřila na formy, příčiny a následky domácího násilí. Poté jsem se věnovala jednotlivým možnostem pomoci realizovaných prostřednictvím státních i nestátních institucí. Spolupráce mezi státními a nestátními složkami se prokázala jako velmi výhodná. Aktivním tlakem na vládu se neziskovým organizacím, které se věnují problematice domácího násilí, podařilo prosadit několik legislativních změn a aplikaci nových zákonů. Tyto legislativní změny jsou zaměřeny především na prevenci domácího násilí. Vzhledem k těmto relativně novým aktivitám, se nedá přesně definovat, jaký dopad měly tyto změny na snížení výskytu domácího násilí v Bangladéši. Rozhodně se jedná o pozitivní kroky, které vedly k rozšíření možností pro řešení této problematiky.

Problematika domácího násilí v Bangladéši je v mnoha odborných studiích pojata velmi obecně a nevěnuje se jednotlivým aspektům. V průběhu zahraniční stáže realizované v období od května do srpna 2013 v organizaci Thanapara Swallows Development Society jsem měla možnost být součástí jednotlivých programů. Zaměřila jsem se především na projekt Combating Domestic Violence, který poskytuje právní a sociální poradenství obětem domácího násilí. Uvědomila jsem si, že domácí násilí v sobě zahrnuje oblast bydlení, kdy žena je téměř neustále potenciálním bezdomovcem a tyto situace nejsou nijak ošetřeny. Neziskové organizace se sice zaměřují na boj proti domácímu násilí, ale nevěnují se otázce bydlení. Navštívila jsem státní zařízení One Stop Crisis Centre, které poskytuje kapacitně omezené dočasné bydlení pro oběti domácího násilí.

Z tohoto důvodu jsem se ve výzkumné části práce zaměřila na možnost rozšíření služeb organizace TSDS. Výzkumným cílem bylo zjistit, co vnímají ženy jako potřebné v rámci alternativního bydlení. V této části jsem popsala celou metodologii výzkumu. Realizovala jsem dva expertní rozhovory s ředitelem organizace TSDS a zástupkyní ředitele OCC v Rajshahi. Prostřednictvím rozhovorů s ženami, které jsou oběťmi domácího násilí, se mi podařilo identifikovat jejich osobní potřeby. Mezi tyto potřeby se řadí pobyt s dětmi a vzdělání pro děti, základní životní potřeby a pobyt zdarma,

zdravotní péče, poradenství, pochopení okolí a potřeba bezpečí jako priorita a zvyšování praktických dovedností jako cesta k soběstačnosti.

V rámci návazných služeb by se ženy rády věnovaly řešení jejich rodinné situace tak, aby došlo k dojednání kompromisu, a ony se mohly bezpečně vrátit zpět k manželovi. Potřeba bezpečí v sobě zahrnuje nejen zabezpečené místo, ale také přátelskou atmosféru v zařízení a vřelý přístup zaměstnanců. Realizace praktických tréninků nejčastěji v šití, vyšívání nebo tkaní je běžnou praxí mnoha neziskových organizací. Tyto tréninky ženy považují za potřebné nejen pro získání praktických dovedností, ale také pro snížení ekonomické závislosti na mužích jako jednu z forem domácího násilí. Žena se může více podílet na rozhodovacích procesech v domácnosti díky finančním prostředkům získaných z prodeje vlastnoručně vyrobených výrobků.

Organizace TSDS má dobré vstupní předpoklady tuto službu realizovat. Nejedná se pouze o zázemí organizace, bezpečný prostor, ale také o dlouhodobé zkušenosti v boji proti domácímu násilí a realizaci praktických tréninků. Negativním faktorem ovlivňujícím celkovou situaci implementace nové služby jsou především omezené finanční prostředky. Organizace může využít svých vstupních předpokladů a realizovat tuto myšlenku prostřednictvím oslovení svých partnerů nebo reagovat na projektové výzvy zahraničních donorů. Z důvodu určité formy jedinečnosti této služby poskytované prostřednictvím neziskové organizace by mohl být takový projekt pro potencionální dárce velmi přitažlivý. Tyto identifikované potřeby mohou vedení organizace v budoucnu sloužit jako podkladový materiál pro vybudování a nastavení služby, která bude citlivě reagovat na potřeby této zranitelné skupiny.

Anotace

Diplomová práce se věnuje možnostem pomoci pro ženy oběti domácího násilí v Bangladéši. Cílem práce je zjistit, jaké možnosti pomoci mají ženy oběti domácího násilí v Bangladéši. Teoretická část popisuje vývoj Bangladéše a postavení žen ve společnosti. Následně jsou identifikovány jednotlivé možnosti pomoci poskytované bangladéšským státním i nestátním sektorem. Nestátní organizace Thanapara Swallows Development Society poskytuje pomoc ženám obětem domácího násilí prostřednictvím projektu Combating Domestic Violence. Výzkumná část se zaměřuje na problematiku bydlení u obětí domácího násilí a možnost vybudování alternativního bydlení v organizaci TSDS. Kvalitativní výzkum, jehož cílem bylo zjistit, co vnímají ženy, jako potřebné v rámci alternativního bydlení, byl realizován prostřednictvím rozhovorů s ženami, na kterých bylo pácháno domácí násilí, a jsou aktivními účastnicemi projektu CDVP.

Klíčová slova: domácí násilí, Bangladéš, Thanapara Swallows Development Society, alternativní bydlení

Anotation

The diploma thesis is focused on possibilities of assistance for women victims of domestic violence in Bangladesh. The aim is to find out what kinds of assistance do have women victims of domestic violence. Theoretical part of thesis describes history of Bangladesh and position of women in Bangladeshi society. There are identified various options of assistance provided by state sector and NGO's. Thanapara Swallows Development Society provides assistance for victims of domestic violence through Combating Domestic Violence Project. The empirical part is focused on housing for victims of domestic violence and the possibility to build shelter in organization TSDS. The aim of qualitative research was to identify what women perceive as needed within shelter. The qualitative research was conducted through interviews with victims of domestic violence who participate on Combating Domestic Violence Project.

Key words: domestic violence, Bangladesh, Thanapara Swallows Development Society, shelter

Přílohy

Příloha číslo 1

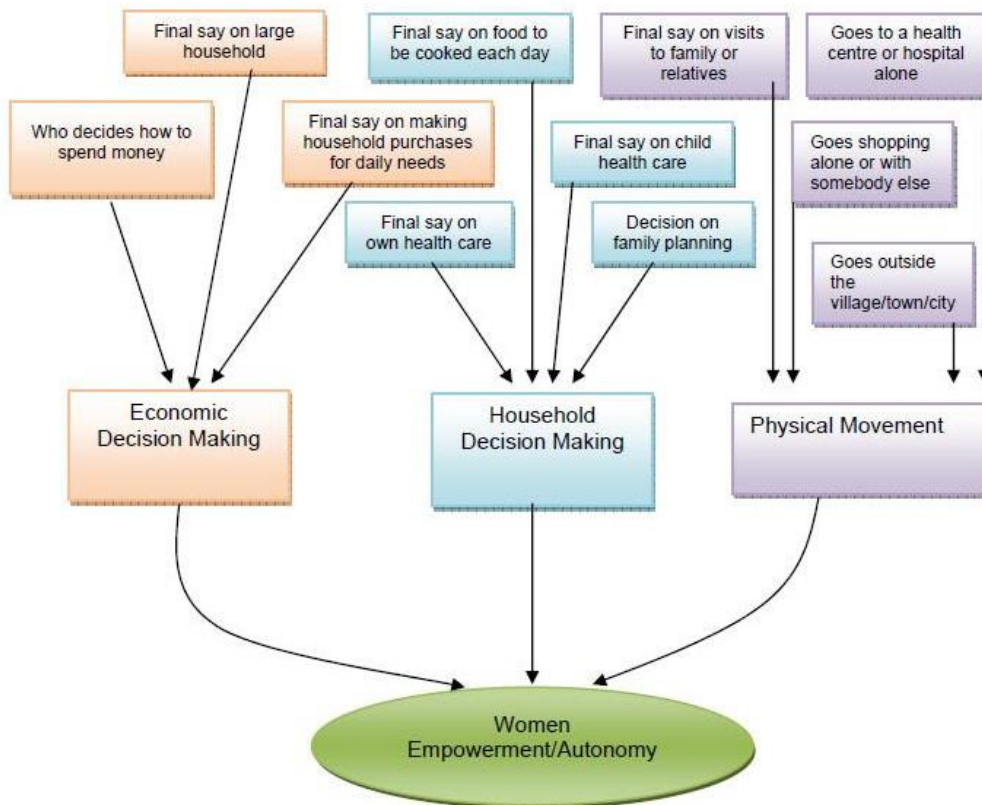

Figure 1: Conceptual framework for the construction of women empowerment and women autonomy index

Obrázek č. 2 :Vliv ženského rozvoje soběstačnosti na další aspekty života (Haque a kol., 2011, str. 21)

Seznam literatury

Abdalati, H. (nedatováno). *Zaostřeno na Islám*. Dostupné z: <http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/zni.pdf>

Acid Control Act. (2002). Bangaldesh.

Alim, M., & Ali, T. (2007). NGO-shalish and Justice-seeking Behaviour in Rural Bangladesh. *BRAC Research Report*. Dostupné z: http://research.brac.net/reports/NGO_Shالish.pdf

Amin, S., & Chandrasekhar. (2009). *POVERTY, GENDER, AND YOUTH: Looking Beyond Universal Primary Education: Gender Differences in Time Use among Children in Rural Bangladesh*. Dostupné z: <https://ideas.repec.org/p/ess/wpaper/id2837.html>

Amin, S., Diamond, I., Naved, R., & Newby, M. (1998). Transition to Adulthood of Female Garment-factory Workers in Bangladesh. *Studies in Family Planning* (29). Dostupné z: <http://www.popcouncil.org/uploads/pdfs/councilarticles/sfp/SFP292Amin.pdf>

Avon Global Center for Women and Justice at Cornell Law School, the Committee on International Human. (2011). *Combating Acid Violence in Bangladesh, India and Cambodia*. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CEDAW/HarmfulPractices/AvonGlobalCenterforWomenandJustice.pdf>

Bangladesh National Woman Lawyer's Association. (2013). *Ending Impunity. Monitoring Report for the Implementation of the Domestic Violence (Prevention and Protection) Act 2010*.

Baroi, H. S. - Rabbani, G. (2011). Community Driven Development in Bangladesh: Factors Behind the Reality. *Canadian Social Science*, 2011/7, [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: <http://www.cscanada.net/index.php/css/article/viewFile/j.css.1923669720110704.046/1880>

Begum, A., & Dey, S. (2013). Domestic Violence against Women in Bangladesh: A Critical Overview. *The Chittagong University Journal of Law*(18). Dostupné z: <http://www.culaw.ac.bd/files/jurnal-2013/Vol.%2013%20%28Art.%205%29.pdf>

Biswas, Z. (2008). The Village Court: A neglected but potential rural justice forum. *Justice Initiative – Bangladesh*. Dostupné z: <https://justiceinitiative.wordpress.com/>

Bugel, W., & Šlechtová, H. (2012). *Tvorba kvalifikačních prací pro studenty oborů sociální práce: principy a postupy*. (Vyd. 1., 245 s.) Olomouc: Caritas - Vyšší odborná škola sociální Olomouc.

Commonwealth Local Government Forum. (2011). The local government system in Bangladesh. Dostupné z: <http://www.clgf.org.uk/userfiles/1/files/Bangladesh%20local%20government%20profile%202011-12.pdf>

Disman, M. (2000). *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. (3.vyd., 374 s.) Praha: Karolinum.

Domestic Violence (Prevention and Protection) Act. (2010). Bangladesh. Dostupné z: http://phrplanbd.org/attachments/article/42/DV%20Act_Engling%20Translation%20%28unofficial%29.pdf

Domestic Violence in Bangladesh: Cost Estimates and Measures to Address the Attendant Problems. (2009). *Centre for Policy Dialogue*(97). Dostupné z: http://www.cpd.org.bd/pub_attach/DR97.pdf

Dvořáková, M. (2008). Rodina v islámské tradici. *Paedeia: Philosophical e-journal of Charles University*(3-4).

Esteve-Volart, B. (2004). *Dowry in Rural Bangladesh: Participation as Insurance Against Divorce*. London School of Economics, London.

Filipský, J., & Šlechtová, H. (2003). *Dějiny Bangladéše, Bhútánu, Malediv, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky: principy a postupy*. (Vyd. 1., 471 s.) Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Freedom House. (2011). Bangladesh. Freedom in the World. Dostupné z: <http://freedomhouse.org/template.cfm?page=363&year=2011&country=7993>

Gerthnerová, E. (nedatováno). Analýza pro kampaň “Na okraji”: Nerovný přístup ke vzdělání znevýhodněných skupin společnosti se zaměřením na ženy. *Rozvojovka*. Dostupné z: http://www.rozvojovka.cz/download/docs/238_nerovny-pristup-ke-vzdelani-se-zamerenim-na-zeny.pdf

Hadi, S. (2010). The Face of Intimate Partner Violence in Bangladesh: Revealing Patterns from the Existing Literature. *Bangladesh e-Journal of Sociology*(1). Dostupné z: <http://www.bangladeshsociology.org/The%20Face%20of%20Intimate%20Partner.pdf>

Haque, M. (2011). Women Empowerment or Autonomy: A Comparative View in Bangladesh Context. *Bangladesh e-Journal of Sociology*(2). Dostupné z: <http://www.bangladeshsociology.org/BEJS%208.2%20Women%20Empowerment%20or%20Autonoy.pdf>

Hendl, J. (2012). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. (3. vyd., 407 s.) Praha: Portál.

Hervish, A., & Feldman-Jac obs, C. (2011). Who Speaks for Me?: Ending Child Marriage. *Population Reference Bureau*. Dostupné z: <http://www.prb.org/pdf11/ending-child-marriage.pdf>

Human Rights Watch (2011). Afghanistan: Government Takeover of Shelters Threatens Women's Safety. Conservative Forces Hostile to Women's Rights Drive Proposed Regulation

ILO, UNICEF & UNESCO (2008). *Child Labour and Education in Bangladesh: Evidence and Policy Recommendations*. Dhaka, International Labour Organization, United Nations Children's Fund and United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

Immigration and Refugee Board of Canada. (2011). Domestic violence, including legislation, state protection, and services available to victims. *European Country of Origin Information Network* [online]. Dostupné z: http://www.ecoi.net/local_link/203055/308008_en.html

Islam, F. (2000). Towards a Brief History of Alternative Dispute Resolution in Rural Bangladesh. *Bangladesh Journal of Law* (4). Dostupné z: <http://www.biliabd.org/article%20law/Vol-04/Farmanul%20Islam.pdf>

Islam, M. (2011). Efficiency Measurement of General Activities of One Stop Crisis Centre: A Study on Khulna Medical College Hospital, Bangladesh. *Journal of Education and Practice JEP*(5).

Khan, M. (2010). Corruption in the Service Sectors: National Household Survey 2010. In: *Transparency International Bangladesh*. Dostupné z: http://www.ti-bangladesh.org/research/Executive%20Summary_23122010%20FINAL.pdf

Khatun, M., & Rahman, K. (2012). Domestic Violence against Women in Bangladesh: Analysis from a Socio-legal Perspective. *Bangladesh e-Journal of Sociology* (2). Dostupné z: http://www.bangladeshsociology.org/Domestic%20Violence%20against%20Women%20in%20BangladeshBEJS%209.2%20Final%20_new_.pdf

Knotková-Čapková, B., & Šlechtová, H. (2005). *Bangladéš: principy a postupy*. (1. vyd., 109 s.) Praha: Libri.

Korán. Přel. Ivan Hrbek. Praha: Academia 2000.

Magar, V., & Jahan, F. CARE Bangladesh. (2009). *Women's Empowerment Thematic Review*. Dostupné z: http://www.carebangladesh.org/publication/Publication_131881.pdf

Matoušek, O. a kol. (2008). *Metody a řízení sociální práce*. (Vyd. 2., 384 s.) Praha: Portál

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. (Vyd. 1., 332 s.) Praha: Grada.

Mondal, B., & Rubel, S. (2013). Cause and Consequences of Acid Violence - A Case of Bangladesh. *Bangladesh Research Publication Journal*(9). Dostupné z: <http://www.bdresearchpublications.com/admin/journal/upload/1309115/1309115.pdf>

- Morris, C., (2007). *Domestic Violence Shelter Feasibility Study*. Dostupné z: <http://www.fftc.org/Document.Doc?id=510>
- Musilová, P. (2010). *Mnohoženství v islámu: Saudská Arábie v kontextu současného Blízkého východu* (Bakalářská diplomová práce). Masarykova univerzita, Brno.
- Nazneen, S. – Selim, N. (2005). *Women's Bargaining Power and Extreme Poverty*. Dhaka: BRAC.
- Parveen, S. (2007). Domestic Violence against Farm Women in Bangladesh. *Pakistan Journal of Women Studies*, (14).
- Population Council. (2008). *Frontiers in Reproductive Health*. M. E. Khan, Aruna Bhattacharya, Ismat Bhuiya and Aditi Aeron. A Situation Analysis of Care and Support for Rape Survivors at First Point of Contact in India and Bangladesh. Dostupné z: http://www.popcouncil.org/pdfs/frontiers/FR_FinalReports/ANE_PostRape.pdf
- projekt Varianty, Člověk v tísni, o.p.s. (2002). *Ženy v islámské společnosti*.
- Rahman, S. – Junankar, P. N. – Mallik, G. (2009). Factors Influencing Women's Empowerment on Microcredit Borrowers: A Case Study in Bangladesh. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 2009/14.
- Rea, M. (2004). Safe Shelter Services for Women Victims of Violence and Trafficking in Laos. A Give2Asia Project. Dostupné z: <http://www.humantrafficking.org/uploads/updates/LaosSafeShelterProposal.pdf>
- Reichel, J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů: základní teorie, metody a aplikace*. (Vyd. 1., 184 s.) Praha: Grada.
- Thanapara Swallows Development Society. Combating Domestic Violence Project. (2013). *Project Completion Report*. Bangladesh.
- Thanapara Swallows Development Society. Combating Domestic Violence Project. (2013). *Project Completion Data Sheet*. Bangladesh.
- The Asia Foundation. (nedatováno). First Women's Shelter in Laos. Dostupné z: <http://asiafoundation.org/resources/pdfs/LaoShelter.pdf>
- The World Bank. (2011). Basic Facts about Local Government System in Bangladesh. Dostupné z: <http://siteresources.worldbank.org/SOUTHASIAEXT/Resources/223546-1214948920836/5174107-1229027894612/FactsaboutLocalGovernment.pdf>
- Tomlinson, C., & Tariquzzaman, S. (2009). Action Research on Downy and Extreme Poverty: Khutamara Unio, Nilphamari District Bangladesh. *Shiree*. Dostupné z: <http://www.shiree.org/wp-content/uploads/2012/02/7-Dowry-and-Extreme-Poverty.pdf>
- UN Generaly Assembly. (1993). *Declaration on the Elimination of Violence against Women*. Dostupné z: <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>

UNICEF Bangladesh. (2010). *Understanding Urban Inequalities in Bangladesh: A prerequisite for achieving Vision 2021*. Dostupné z: http://www.unicef.org/bangladesh/Urban_paper_lowres.pdf

UNICEF. (2000). Domestic Violence against Women and Girls. *Innocenti Digest* (6). Dostupné z: <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/digest6e.pdf>

Vlachová, M., BIASON, L. (eds). (2005) *Women in an Insecure World. Violence against Women Facts, Figures and Analysis*. Dostupné z: http://www.unicef.org/emerg/files/women_insecure_world.pdf

White, S. (2010). Domains of contestation: Women's empowerment and Islam in Bangladesh. *Women's Studies International Forum* (33).

WHO (World Health Organization). (2011). Campaigns against acid violence spur change. Special News, WHO. Dostupné z: <http://www.who.int/bulletin/volumes/89/1/11-020111.pdf>

Wu, D., & Ahmed, J. (2012). *Understanding the Monetary Cost of Domestic Violence*. CARE Bangladesh. Dostupné z: http://www.carebangladesh.org/publication/Publication_9894677.pdf

Internetové zdroje:

Acid Survivor Foundation: Legal. (2015) [online]. Dostupné z: <http://www.acidsurvivors.org/Legal>

ADRA (2013). *ADRA otevírá v Dháce slumové centrum, které podpoří bangladéšské děti* [online]. Dostupné z: <http://www.adra.cz/banglakids/novinky/id/adra-otevira-v-dhace-slumove-centrum-ktere-podporibangladesske-deti>

Bangladesh National Web Portal. (2015) [online]. Dostupné z: <http://www.bangladesh.gov.bd/index6a2d.html?q=en>

Bangladesh National Woman Lawyer's Association. (2013) [online]. Dostupné z: <http://www.bnwlabd.org/>

BDT bangladéšská taka, historie kurzů měn. (2015) [online]. Dostupné z: <http://www.kurzy.cz/kurzy-men/historie/BDT-bangladesska-taka/>

Knotková-Čapková, B. (2006). Několik poznámek o postavení (nejen) indických žen. *Fórum 50%* [online]. Dostupné z: <http://padesatprocent.cz/cz/zpravodajstvi/blanka-knotkova-capkova-nekolik-poznamek-o-postaveni-nejen-indicky-zen>

Konečný, M. (2012). Bangladéš se stává příkladem pro mnohé země ve zlepšování životní úrovně nejchudších obyvatel. *Economix* [online]. Dostupné z: <http://www.economix.cz/clanek/banglades-se-stava-prikladem-pro-mnohe-zeme-ve-zlepsovani-zivotni-urovne-nejchudsich-obyvatel/10170>

Kunová, A. (2013). Pro půjčku v sukni. *Rozvojovka* [online]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/1378-pro-pujcku-v-sukni.htm>

Ministry of Women and Children Affairs: Government of People's Republic of Bangladesh. (2015) [online]. Dostupné z: <http://www.mowca.gov.bd/>

Multi-Sectoral Programme on Violence Against Women: Ministry of Women and Children Affairs: Government of People's Republic of Bangladesh. (2015) [online]. Dostupné z: <http://www.mspvaw.org.bd/>

Návrat, P. (2004). Bangladěš - velmoc neziskového sektoru. *Rozvojovka* [online]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/104-banglades-velmoc-neziskoveho-sektoru.htm>

Thanapara Swallows Development Society. (2013) [online]. Dostupné z: <http://thanaswallows.weebly.com/>